

תפסיר רס"ג

(ב) ולפי תקין עלי אבנד ואבן אבנד. מא בטשת באלמעריון. ואפאתי אלתי אחללת בהם. ותעלמון אני אללה: (ג) פדכיל מוסי וחרון אלי פרעון. וקאלא לה. כדא קאל אללה אלאה אלעבראנין. אלי פם אבית. אן תדען מן בין ידי. אטלק קומי ועבדוני: (ד) פאנד אן אבית אן תטלק קומי. האנא אתי באלג'דאה. אלגראד פי תכ'מד: (ה) פיג'שי עין אלארץ. ולא יטיק אחד אן

ואמר יי למשה. עול לות פרעה. ארי אנא. יקרית ית לביה וית לבא דעבדוהי. בדיל לשואה. אתי אלין ביניהון: **וּלְמַעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנִי בְּנֹדְךָ** **וּבֶן-בְּנֹדְךָ אֵת אֲשֶׁר** **הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת-אֶתְּתִי** **אֲשֶׁר-שָׂמַתִּי בָם** **וַיִּדְעֶתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה:** ובדיל. דתשתעי קדם ברך ובר ברך. ית נסין דעבדית במצרים. וית אתותי דשויתי בהון. ותדעון ארי אנא יי:

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-פְּרֹעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו **כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד-מָתִי מֵאַנְתָּ** **לְעַנְתָּ מִפְּנֵי שַׁלַּח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי:** ועל משה ואהרן לות פרעה. ואמרו ליה. כדנן אמר יי אללה דיהודאי. עד אמתי מסריב את. לאתכנעא מן קדמי. שלח עמי ויפלחון קדמי: **כִּי אִם-מֵאֵן אֶתָּה לְשַׁלַּח אֶת-עַמִּי הַנְּנִי מִבְּיַד מַחֵר** **אַרְבָּה בְּגִבְלֹךָ:** ארי. אם מסריב את לשלחא ית עמי. האנא מייתי מחר. גובא בתחומך: **וְכִסָּה אֶת-עֵינַי הָאָרֶץ וְלֹא**

• כש"י •

ז ולמען תספר. בתורה להודיע להורות: **הִתְעַלְלָתִי**. שחקתי, כמו (צמדזכ כז כט) כי התעללת בי (שמואל א' ו' ו') הלוא באשר התעולל בהם, האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים, שאם בן היה לו לכתוב עוללתני, כמו (איכב 6 כ3) ועולל למו באשר עוללת לי, (שס כ3) אשר עולל לי: ג לענת. בתרגומו לאתכנעא. והוא מגזרת עני מאנת להיות עני ושפל מפני: כ את עין הארץ. את מראה הארץ: ולא יוכל וגוי. הרואה

תפסיר רס"ג

ינציר אליהא. ויאכל באקו
אלפלייתה. אלתי תבקות לכם מן
אלפרד. ויאכל גמיע אלשגר.
אלנאבת לכם מן אלצחרי:
(ו) תמתלי מנה ביותך. וביות
קואדך וביות סאיר אלמצריון.
מא לם ירא מתלה אבאיך
ואבא אבאיך. מנד' פונדס
עלי אלארץ. אלי תדיא
אליום. תים ולא וכרג מן ענד
פרעון: (ז) פקאל קואד פרעון
לה. אלי כם יכון תדיא לנא
ודקא. אטלק אלקום. יעבדו
אללה רבדם קבל אן תשאהו

וּכְבַל לְרֹאֵת אֶת־הָאָרֶץ
וְאָכַל | אֶת־יֵתֶר הַפְּלִטָה
הַנְּשָׂאֶרֶת לָכֶם מִן־הַפֶּרֶד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצִּמַח
לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: וַיַּחֲפִי יָת עֵין
שִׁמְשָׁא דְאַרְעָא. וְלֹא יָכוֹל לְמַחֲוֵי יָת
אַרְעָא. וַיִּיכֹל יָת שְׂאֵר שִׁיזְבָתָא.
דְּאִשְׁתְּאַרְת לְכוּן מִן פֶּרְדָּא. וַיִּיכֹל יָת
כָּל אֵילָנָא. דְּאִצְמַח לְכוּן מִן חֻקְלָא:
וּמְלָאוּ בְּתִיךְ וּבְתֵי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבְתֵי כָל־מְצָרִים

אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם
הַיּוֹתָם עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְּן וַיֵּצֵא
מֵעַם פְּרַעְיָה: וַיִּתְמַלּוּן בְּתֶךְ. וּבְתֵי כָל עֲבָדְךָ וּבְתֵי כָל מְצָרָי.
דְּלֹא חִזּוּ אֲבָהֶתְךָ וְאֲבָהֶת אֲבָהֶתְךָ. מִיּוֹם. מֵהוּיָהוּן עַל אַרְעָא. עַד יוֹמָא
הַדִּין. וְאִתְפְּנִי וּנְפַק מְלֻת פְּרַעְיָה: וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרַעְיָה
אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שִׁלַּח
אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
הַטָּרִם תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מְצָרִים: וַאֲמָרוּ עֲבָדֵי פְרַעְיָה
לֵיה. עַד אִמְתִּי יְהִי דִין לָנָא לְתַקְלָא. שִׁלַּח יָת גּוֹבְרִיָא. וַיִּפְלַחוּן קָדָם

— כ"ט —

לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר: זה הטרם תדע. העוד לא ידעת כי אבדה מצרים:

תפסיר רס"ג

י אלההון. העד בען לא ידעתא. ארי
אבדת מצרים: ה וישב את-
משה ואת-אהרן אל-פרעה
ויאמר אלהם לכו עבדו
את-יהוה אלהיכם מי ומי
ההלכים: ואתתב. ית משה וית
אהרן לות פרעה. ואמר להון. איזילו
פלוו קדם יי אלהכון. מן ומן אזלין:

מצר קוד באדת: ח) פארד
מוסי וחרון אלי פרעון. וקאל.
להמא אמצו אעבדו אללה
רבכם. מן ומן אלמאציון:
ט) קאל מוסי. בצביאננא
ובשיוכנא נמצוי. בבנינא
ובבנאנתנא. בג'נמנא ובקרנא
נמצוי. לאן חג אללה לנא:
י) קאל להם. יכון כדאך אללה
מעכם. כמא אטלקכם

ט ויאמר משה בנערינו ובזקנינו גלך בבנינו
ובבנותנו בעאננו ובבקרנו גלך כי חג-יהוה
לנו: ואמר משה. בעולימנא ובסבנא ניזיל. בבננא ובבנתנא. בעננא
ובתורנא ניזיל. ארי חגא קדם יי לנא: י ויאמר אלהם יהי כן
יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם ואת-טפכם
ראו כי רעה נגד פניכם: ואמר להון. יהי כען מימרא די
בסעדכון. כד אשלח יתכון וית טפלכון. חזו. ארי בישא אתון סבירין

• כס"י •

ח וישב. הושבו על ידי שליח ששלחו
אחריהם והשיבוהם אל פרעה: י כאשר
אשלח אתכם ואת טפכם. אף כי אשלח
גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם:
ראו כי רעה נגד פניכם. בתרגומו. ומדרש
אגדה שמעתי בוכב אחד יש ששמו רעה.
אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות
שלי אותו בוכב עולה לקראתכם במדבר,
זולק הדקדוק: י) ראו כי רעה נגד פניכם. בנוסח שלנו בתרגום, ארי בישא אתון סבירין

שמו המור (י) ראו כי רעה נגד פניכם. תרגום שלנו: בישא אתון. בלא ד' לא דאתון.

תפסיר רס"ג

ואטפאלכם. הודי ארא אלשר
 חדיא וגוהכם: יא) לים כדיאך.
 ימצי אלהגאל מנכם יעבדו
 אלה. פאנכם אנמא תטלבונה.
 וטרדהם מן בין ידי פרעון:
 יב) וקאל אלה למוסי. מד
 ידך. עלי בלד מצר בסבב
 אלגראד. פיצעד עלי בלד
 מצר ויאכל גמיע עשבהא.
 גמיע מא בקאה אלברד:

למעבד לית קביל אפיכון לאסתחרא:
 לא לכן לכו־נא הגברים
 ועבדו את־יהוה כי אתה
 אתם מבקשים ויגרש אתם
 מאת פני פרעה: לא כן. איזילו
 כען גובריא ופלחו קדם יי. ארי יתה
 אתון בען. ותריד יתהון. מן קדם פרעה:
 ס (שע) יב ויאמר יהוה אל־

משה נטה ידך על־ארץ מצרים בארבה
 ויעל על־ארץ מצרים ויאכל את־כל־עשב
 הארץ את כל־אשר השאיר הברד: ואמר יי
 למשה. ארים ידך. על ארעא דמצרים וייתי גובא. ויסק על ארעא
 דמצרים. ויכול ית כל עספא דארעא. ית. כל דאשאר ברדא:

— רס"י —

מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין
 עליכם במדבר: יא לא כן. באשר אמרתם
 להוליק השף עמכם אלא לכו נא הגברים
 ועבדו את ה': כי אתה אתם מבקשים. כי
 אותה בקשתם עד הנה (שמות כ ט) נזכרה
 לאלהינו, ואין דרך השף לזבוח: ויגרש
 אתם. הרי זה לשון קצר ולא פרש מי
 המגרש: יב בארבה. בשביל מפת הארבה:

וזלן הדקדוק: למעבד לית קביל אפיכון לאסתחרא. הוסיף מלת לית, משום דקיימא לן דהוה
 ליה למימר אל פניכם. והשתא דקאמר נגד פניכם, שמעינן דהרעה לא תקרב אליהם אך תהיה
 מרוחקת ומסולקת מנגד ולא יגע בהם רע, וכן היה שאמר הש"י היום גלותי את חרפת מצרים
 וכו' וניבא ולא ידע מה ניבא. כי פשט לשונו מורה דבר אחד ודקדוק לשונו מורה הפכו. אי נמי
 המתרגם, לשון נקיה וכבוד נקט כלפי ישראל. ועוד י"ל דתיבת לית קביל וכו' נמשכת למעלה
 כלומר אתם סבורים דלית קביל אפיכון פי' שלא תוסב הרעה אל פניכם, לא כן אלא תוסב הרעה
 אל פניכם. ועוד י"ל דהאיי לית קביל מפרש לדיבור שקדם לו, ואמר כי הרעה שהם סבורים
 לעשות הוא שלא יסבו עוד פניהם לחזור למצרים כי כוונתם לברוח ושלא לשוב עוד. וזהו לית
 קביל אפיכון לאסתחרא מלשון סחרו [אל] ארץ, לשון סיבוב:

שמו המור (ט) לא כן. יש להפריד מעט בין התיבות דלא לישתמע לכן.

תפסיר רס"ג

יג) פמד מוסי' עצאה עלי' בלד מצר. וסאק אללה ריח אלקבול פי אלבלד. טול דאלך אלנהאר ולילה. פלמא פאנת אלגראדא. חמל ריח אלקבול אלגראד: יד) פצעד אלגראד פי גמיע בלד מצר. ואסתקר פי גמיע תכמהא. עצים גדא. מא לם יכון קבלה גראד מתלה. ובעדה לא יכון כדאך: טו) פגשא עין גמיע אלבלד חתי אצ'לם. ואפל גמיע עשבה. וגמיע תמר אלשגר. אקדי

וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת־מִטְהוֹ

עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהִי נֶהַג

רוּחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם

הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר

הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא

אֶת־הָאֲרֶבֶה: וְאָרִים מֹשֶׁה יָת

חוטריה על ארעא דמצרים. ויי. דפר רוח

קדומא בארעא. כל יומא ההוא וכל

ליליא. צפרא הוה. ורוח קדומא. נטל ית

גזבא: ויעל הארבה על

כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל־גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד

מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבֶה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו

לֹא יִהְיֶה־כֵּן: וּסְלִיק גֹּזְבָא. עַל כָּל אֶרֶעַא דְּמִצְרַיִם. וּשְׂרָא. בְּכָל

תחום מצרים. תקיף לחדא. קדמוהי. לא הוה כן גזבא דכותיה.

ובתרוהי לא יהי כן: ויכס את עין כל הארץ

וַתַּחֲשֹׁךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֵת

כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבֶּרֶד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־

יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

•————— כ"י —————•

העולם, למדנו שהיה כבוד משל-משה כי אותו של-יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם, אבל של-משה לא היה אלא של-מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה: טו כל ירק. עלה

יג ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי שבא כנגדו שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו שמפורש במקום אחר: יד ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר (יואל ז ז) כמוהו לא נהיה מן

תפסיד רס"ג

בקאה אלברד. ולם יבק שי מן
אלכצירה פי אלשגר. ועשב
אלצתרי פי גמיע בלד מצר:
טז) תים אסרע פרעון. ודעי
במוסי ותרון. וקאל. קד
אכטאת ללה רבכמא ולקמא:
יז) ואלאן פאחתמלא דנבי
הדיה אלמרה. ואשפעא אלי
אללה רבכמא. אן זיל עני.
הדיא אלמות אלמחץ:
יח) פלמא כירג מן ענדה שפע
אלי אללה: יט) פקלב אללה
ריחא גרבייא שדידא גדא.

וחפא. ית עין שמשא דכל ארעא
וחשוכת ארעא. ואכל ית כל עספא
דארעא. וית כל פירי אילנא. דאשאר
ברדא. ולא אשתאר כל ירוק באילנא.
ובעספא דחקלא בכל ארעא דמצרים:

**וַיִּמְהַר פְּרַעֲהַ לְקִרְאֵהוּ
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
חַטָּאתִי לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְלָכֶם: וְאוֹחֵי פְרַעֲהַ. לְמַקְרֵי לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן. וַאֲמַר. חֲבִית. קָדָם יי אֱלֹהֵכֶן
וּלְכוּ: וְעַתָּה שֵׁא נֹא**

**חַטָּאתִי אֲדָּהּ הַפֵּעַם וְהַעֲתִירוּ לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וַיִּסַּר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה: וְכַעַן. שְׂבוּק בְּעַן
לְחֻבֵי בָרַם זְמַנָּא הָדָא. וְצִלוּ קָדָם יי אֱלֹהֵכֶן. וַיַּעֲדֵי מִנִּי. לְחֹד ית
מוֹתָא הַדִּין: וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהַ וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה:
וַנִּפֶק מְלוֹת פְּרַעֲהַ. וְצִלֵי קָדָם יי: וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּח־יָם
חֲזַק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאָרֶץ וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה
סוּף לֹא נִשְׂאָר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:**

— רס"י —

ירוק ויכדו"ס זלעז: יט רוח ים. רוח מערב: לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענן
ימה סוף. אומר אני שים סוף הנה מקצתו תחומין שהיא פונה לצד מזרח, שנאמר
במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח (שמות כג ל) מים סוף ועד ים פלשתים,
של-ארץ ישראל, לפיכך רוח ים תקעו ממזרח למערב, שים פלשתים במערב הנה,

זולק הרקדוק: יי שא נא חטאתי. תיבת חטאתי מלרע (מהר"ם):

שמך המור (ח) שא נא. יש להפריד מעט כדלעיל, דלא לישתמע שןא.

תפסיד רס"ג

פחמל אלגראד. וצף בה בחר
אלקלזם. לם תבזק גראדה
ואחדה. פי גמיע בלד מצר:
כ) פשדד אללה קלב פרעון.
ולם יטלק בני אסראיל:
כא) וקאל אללה למוסי' מד
ידך נחו אלסמא. יפון צ'לאם
עלי' גמיע בלד מצר. בעד זואל
צ'לאם אלליל: כב) פמד מוסי'
ידה נחו אלסמא. פכאן צ'לאם

והפך יי רוח מערבא תקיף לחדא.
ונטל ית גובא. ורמיה לימא דסוף.
לא אשתאר גובא חד. בכל תחום
מצרים: כ ויחזק יהוה את-לב
פרעה ולא שלח את-
בני ישראל: ותקיף יי ית לבא
דפרעה. ולא שלח ית בני ישראל: פ
ויאמר יהוה

בספרי תיבון

אל-משה נטה ידך על-השמים ויהי חשך
על-ארץ מצרים וימש חשך: ואמר יי למשה. ארים
ידך על צית שמיא. ויהי חשוכא על ארעא דמצרים. בתר דיעדי קבל
ליליא: כב ויט משה את-ידו על-השמים ויהי
חשך-אפלה בכל-ארץ מצרים שלשת ימים:

כס"י

אחר ויהי חשך. ומדרש אגדה פותרו לשון
(דכ"ס כח כט) ממשש בצעהרים, שהיה כפול
ומכפל ועב עד שהיה בו ממש: כז ויהי חשך
אפלה וכי שלשת ימים וגוי. חשך שלאופל
שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת
ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך
מכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו.
יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול
לישב. ולמה הביא עליהם חשך שהיו
בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו
רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה
כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף
הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו
את בליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן

שנאמר בפלשתים (נפייכ ז ט) יושבי חבל
הים גוי כרתים: לא נשאר ארבה אחד.
אף המלוחים שמלחו מהם: כח וימש חשך.
ויחשיף עליהם חשך יותר מחשכו שללילה,
וחשך שללילה יאמיש ויחשיף עוד: וימש.
כמו ויאמש יש לנו תיבות הרבה חסרות
אל"ף לפי שאין הברת האל"ף נפרת כל כך
אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון (ישע' יג כ)
ולא יהל שם ערבי, כמו לא יאהל, לא יטה
אהלו. וכן (שמואל ז כז ט) ותזרני חיל, כמו
ותאזרני. ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו
(שמות יג כז) לא ימיש בתר דיעדי קבל ליליא,
כשיגיע סמוך לאור היום. אבל אין הדבר
מישב על הני"ו של וימש, לפי שהוא כתוב

וזלק הדקדוק: כז ויט משה את ידו. תיבת משה בתביר לא במארכה בכל ספרי תימן:

תפסיר רס"ג

אפל. פי גמיע בלד מצר
ת'לאת'ה' איאם: כג) לם ירא
אנסאן צאחבה ולם יקום
אנסאן מן מכאנה ת'לאת'ה'
איאם. ולגמיע בני אסראיל.
כאן נור פי מסאכנהם:
כד) פדעי' פרעון במוסי'. וקאל
אמצ'ו אעבדו אללה. לכן
ג'נטכם ובקרכם דעוהא.
ואטפאלכם תמצ'י מעכם:
כד) קאל לה מוסי'. בל אנת.
תעטינא ד'באיחא וצואעדא.
נקרבהא ללה רבנא:
כו) ומואשינא איצ'א תמצ'י
מענא. לא יבק מנהא צ'לף.

וארים משה. ית ידיה על צית שמיא.
והוה חשוד קבל. בכל ארעא דמצרים
תלתא יומין: כג) לא-ראו איש
את-אחיו ולא-קמו איש
מתחתיו שלשת ימים
ולכל-בני ישראל היה
אור במושבתם: לא חזו גבר
ית אחוהי. ולא קמו. אנש מתחותוהי
תלתא יומין. ולכל בני ישראל
הוה נהורא במותבניהון: (שלישי)

כד) ויקרא פרעה אל-משה

ויאמר לכו עבדו את-יהוה רק צאנכם
ובקרכם יצג גם-טפכם ילד עמכם: וקרא פרעה
למשה. ואמר איזילו פלחו קדם יי'. לחוד. ענכון ותוריכון שבוקו. אף
טפלכון יזיל עמכון: כד) ויאמר משה גם-אתה תתן
בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו:
ואמר משה. אף אתה תתין בידנא נכסת קודשין ועלון. ונעביד קדם יי'
אלהנא: כד) וגם-מקננו ילד עמנו לא תשאר
פרסה בי ממנו נקח לעבד את-יהוה אלהינו

— רס"י —

וקיו אומרים אין בידנו כלום אמר לו
אני ראיתו בביתך ובמקום פלוגי הוא:
שלשת ימים. שלוש של-ימים טיכאיי"א בלעז
וכן שבעת ימים בכל מקום שטיי"א

של-ימים. כד יצג. יהא מצג במקומו:
כג גם אתה תתן. לא דין שמקננו ילד
עמנו. אלא גם משלך תתן: כו פרסה. פרסת
רגל פלנט"א בלעז:

תפסיר רס"ג

לאן מנהא נאכיד נעבד אללה
 רבנא. ונחן לא נעלם. פם
 מקדאר מא נעבד בה אללה.
 אלי' אן נציר אלי' תם:
 כז) פשדד אללה קלבה. ולם
 ישא אטלאקהם: כח) קאל לה
 פרעון אמץ' עני' אחד'ר אן
 תעאוד תרא וגהי. פאנד' פי יום
 תרא וגהי תקתל: כט) קאל לה
 מוסי' נעמא קלת. לא אעאוד
 אן ארא וגהי: יא א) וקאל
 אללה למוסי' קד בקי בלא
 ואחד אחלה בפרעון

וּאֲנַחְנוּ לֹא-נִדְעַ מִה-נַעֲבֹד

אֶת-יְהוָה עַד-בְּאֵנוּ שָׁמָּה:

ואף בעירנא ייזיל עמנא. לא נשאר מניה
 מדעם. ארי מניה אנחנא נסבין. למפלח
 קדם יי אלהנא. ואנחנא לית אנחנא
 ידעין. מא נפלח קדם יי. עד מיתנא

לְתַמּוֹן: כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב

פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלַּח־ס:

ותקיף יי ית לבא דפרעה. ולא

אבא לשלחותהון: כה) וַיֹּאמֶר-לוֹ

פַּרְעֹה לְךָ מֵעַלִי הַשְׁמַר לְךָ אֶל-תִּסְף רְאוֹת

פָּנַי כִּי בְיוֹם רְאִיתְךָ פָּנַי תָּמוּת: וַאֲמַר לִיה פַּרְעֹה אֵינִי

מֵעַלְוִי. אַסְתַּמַּר לְךָ. לֹא תוֹסִיף לְמַחְזֵי אַפִּי. אַרְי. בְּיוֹמָא. דְּתַחֲזֵי אַפִּי

תָּמוּת: כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּין דְּבַרְתָּ לֹא-אֶסְף עוֹד

רְאוֹת פָּנֶיךָ: וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוֹת מְלִילְתָא. לֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַחְזֵי

אַפְךָ: פ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עוֹד נִגַע

אֶחָד אָבִיא עַל-פַּרְעֹה וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרַי-כֵּן

יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְּחוֹ כְּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ

אֶתְכֶם מִזֶּה: וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה. עוֹד מִכְתָּש חַד אֵיתִי עַל פַּרְעֹה

וְעַל מִצְרַאִי. בְּתַר בֵּן. יִשְׁלַח יִתְכוֹן מִכָּא. בְּשַׁלְּחוֹתִיה. גְּמִירָא.

— כט"י —

לא נדע מה נעבד. כמה תכבד ובזמנו דברת. אמת שלא אוסיף עוד ראות
 העבודה שמא ישאל ממנו יותר ממה פניך:

שיש בדינו: כט בן דברת. יפה דברת יא ס בלה. גמירא. (כלה) כליל, כלכם ישלח:

תפסיר רס"ג

ואלמִצְרַיִם. בַּעַד דְּאֵלֶיךָ
 יִטְלַקְכֶם מִן הַהַנָּא. וְעַנְדִּי
 אֶטְלֶאֱלֶהָ. גְּמִלָּה. וְטַרְדְּכֶם מִן
 הַהַנָּא: (ב) מִדְּאֶלְקוּם. בְּאֵן
 יִסְתַּוְהֵב אֶלְרָגְלִי מִן צִאחֶבֶתָּהּ.
 וְאֵלֶּאֱמַרְאָה מִן צִאחֶבֶתָּהּ.
 אֲנִיָּהּ פְּצִיָּה וְאֲנִיָּהּ דִּי־הֵב:
 (ג) פְּאֶעֱטָא אֵלְלָהּ אֶלְקוּם
 חֲצִיָּאָא עַנְדִּי אֶלְמִצְרַיִם. וְאֶמַּא
 מוּסִי אֶלְרְסוּל. פְּעֻצִים גְּדָא פִי
 בְּלִד מִצְרַיִם. עַנְדִּי קְוָאֵד פִּרְעוֹן
 וְעַנְדִּי אֶלְקוּם: (ד) פְּקֹאֵל מוּסִי.
 פְּדִיא קֹאֵל אֵלְלָהּ. שְׁבִיָּה
 בְּנִצְפָא אֶלְלִיל. אֲנָא מִתְגְּלִי פִי
 בְּלִד מִצְרַיִם: (ה) וְיָמוֹת כָּל בְּכֹר

תִּרְכָּא. יִתְרִיךְ יִתְכוֹן מִפָּא: **דְּבַר-**
נָא בְּאֲזִנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלֹּו
אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה
מֵאֵת רֵעוּתָהּ פְּלִי-כֶסֶף
וּכְלֵי זָהָב: מִלִּיל בְּעֵן קָדָם עֲמָא.
וַיִּשְׁאַלֹּוּ. גִּבְר מִן חֲבֵרִיָּה. וְאֶתְתָּא מִן
חֲבֵרְתָּהּ. מָנִין דְּכֶסֶף וּמָנִין דְּדָהָב:
וַיִּתֵּן | יְהוָה אֶת-תֵּן הָעַם
בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם | הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָא

מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עֲבָדֵי-פִרְעָה וּבְעֵינֵי הָעַם: וַיְהִי יי.
 ית עמא לרחמין בעיני מצראי. אף גוברא משה. רב לחדא בארעא

דמצרים. בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא: **ס** **פְּעֻצִים בְּסִפְרֵי הַיָּמִין (רביעי)**

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה פַּחַצַת הַלַּיְלָה
אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: וְאָמַר מֹשֶׁה. פִּדְנָן אָמַר יי.
כְּפִלְגוֹת לַיְלִיא. אֲנָא מִתְגְּלִי בְּגוֹ מִצְרַיִם: וְיָמוֹת כָּל-בְּכוֹר

— רס"י —

בְּחֻצוֹת, כְּמוֹ (מלכיס 6' יט כס) בְּעֵלוֹת, (תכליס
 קדו ג) בְּחֻרוֹת אָפֶם בְּנֹג, זְהוּ פִּשְׁטוֹ לִישְׁבוֹ
 עַל אֲפִנְיָו, שְׁאִין חֻצוֹת שֵׁם דְּבַר
 שְׁלִי-חֻצֵי. וְרִבּוֹתֵינוּ דְּרְשׁוּהוּ כְּמוֹ בְּחֻצֵי
 הַלַּיְלָה (שמות יז כט) וְאָמַר, שְׁאָמַר מֹשֶׁה
 בְּחֻצוֹת, דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ אוֹ לְפָנָיו אוֹ
 לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בְּחֻצוֹת, שְׁמָא יִטְעוּ
 אֲצִטְגִּינִי פִּרְעָה, וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּדָאֵי הוּא:

בְּדַבְרֵי נָא. אִין נָא אֵלֶּא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה,
 בְּבִקְשָׁה מִמָּךְ הַזֶּהִירִם עַל כֶּף שְׁלֵא יֹאמְרֵי
 אוֹתוֹ צְדִיק אֲבָרְהָם (בראשית טו יג) וְעַבְדוּם
 וְעַנּוּ אוֹתָם קַיִם בְּהֵם, (סס יד) וְאַחֲרֵי כֵן יִצְאוּ
 בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל לֹא קַיִם בְּהֵם: **דְּוַיֹּאמֶר מֹשֶׁה**
כֹּה אָמַר ה'. בְּעַמְדוֹ לְפָנַי פִּרְעָה נֶאֱמַרְהָ לוֹ
 נְבוּאָה זֹו שְׁהֵרִי מִשְׁיָצֵא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף
 רְאוֹת פָּנָיו: **פַּחַצַת הַלַּיְלָה.** כְּהַחֲלֵק הַלַּיְלָה.

תפסיר רס"ג

פי בלד מצר. מן בפר פרעון
אלגאלס עלי כרסיה. אלי בכר
אלאמה. אלתני ורא אלדחא.
וגמיע בכור אלבהאים: (ו) ויפון
צראד' עצים פי גמיע בלד
מצר. מא לם יפון מתלה. ולא
יעאוד איציא: (ז) ולגמיע בני
אסראיל. לא ינבח כלב בפאה
פמא פוקה מן אלאדיא. מן
נסאדם אלי בהאימהם. לפי
תעלמון. מא יבין אללה. בין

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר
פְּרַעֲהַ הַיֵּשֶׁב עַל-פְּסָאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה אֲשֶׁר אַחַר
הַרְחִימִים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:
וַיְמֹת כָּל בּוֹכֵרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.
מִבּוֹכֵרָא דְּפְרַעֲהַ דְּעֵתִיד לְמַתֵּב עַל
פּוֹרְסֵי מַלְכוּתֵיהָ. עַד בּוֹכֵרָא דְּאַמְתָּא.
דְּבִבְתָר רַחֲיָא. וְכֹל בּוֹכֵרָא דְּבַעֲרָא:
וְהִיתָה עֵצָקָה גְּדֹלָה

בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוֹ לֹא נִהְיָתָה
וְכָמְהוֹ לֹא תִסְרָף: וְתִהְיֶה. צוֹחֲתָא רַבְתָּא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם.
דְּכּוֹתָהּ לָא הָוָה. וְדְכּוֹתָהּ לָא תוֹסִיף: וְלִכְלָל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא יִחְרֹץ-כָּלֵב לְשָׁנּוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה
לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין
יִשְׂרָאֵל: וְלִכְלָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לָא יַנְזִיק כָּלֵבָא בְּלִישְׁנֵיהּ לְמַבְּחָ.

— רש"י —

ברוך הוא נפרע מן האמה נפרע מאלהיה:
ז לא יחרץ כלב לשנו. אומר אני שהוא
לשון שנון, לא לשנו, וכן (יחזקאל כה) לא תרץ
לבני ישראל לאיש את לשנו, לא שנו, (שמו"ב
כז) אז תחרץ תשתנו, (ישעי' מא טו) למורג
חרץ שנון, (משלי כה ה) מחשבות חרוץ, אדם
חרץ ושנון, (משלי י ז) ויד חרוצים תעשיר,
חריפים, סוחרים שנונים: אשר יפלה.

כ עד בכור השבי. (שמות יב כט) למה לקו
השבויים, כדי שלא יאמרו, וראתם תבעה
עלבונם והביאה פרענות על מצרים: מבכור
פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים
מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו
בכלל. ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו
משעבדים בהם ושמהים בצרתם: וכל בכור
בהמה. לפי שהיו עובדין לה, וכשהקדוש

א. כך בכל הדפוסים, אף שבפסוק זה לא נזכר בכור השבי אלא לקמן פרק י"ב פסוק כ"ט.

למאנשא ועד בעירא. בדיל דתדעון.
 דיפריש יי בין מצראי ובין ישראל:
 וירדו כל-עבדיך אלה
 אלי והשתחווי לי לאמר
 צא אתה וכל-העם אשר-
 ברגליך ואחרי-כן אצא
 ויצא מעם-פרעה בחריי-
 אף: ויחתון כל עבדך אלין לותי
 ויבעזן מני למימר. פוק את וכל עמא
 דעמד. ובתר בן אפוק. ונפק מלות

תפסיר רס"ג
 אלמצריון ובין בני אסראיל:
 (ח) פיציר אלוי גמיע עבידך
 הולאי ויסגדון לי קאילין.
 אכרג אנת וגמיע אלקום
 אלדין מעד. ובעד דאלך
 אכרג. תים כרג מן ענד פרעון
 בשדה גיצב מנה: ט) תים
 קאל אללה למוסי לא יקבל
 (נ"י) ואנמי לא יסמע) מנכמא
 פרעון. לפי תכת' בראהיני פי
 בלד מצר: י) ומוסי וחרון.
 צנעא גמיע הד'ה אלבראהין
 בחצרה' פרעון. פשוד אללה

פרעה בתקוף רגז: ס ויאמר יהוה אל-משה לא-
 ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ
 מצרים: ואמר יי למשה. לא יקביל מנכון פרעה. בדיל. לאסגאה
 מופתי בארעא דמצרים: וימשה ואהרן עשו את-כל-
 המופתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את-
 לב פרעה ולא-שלח את-בני-ישראל מארצו:
 ומשה ואהרן. עבדו. ית כל מופתיא האלין קדם פרעה. ותקיף יי

— כס"י —

כשגמר דבריו יצא מלפניו: בחריי אף. על
 שאמר לו (שמות י כח) אל תוסף ראות פני:
 ט למען רבות מופתי. מופתי שנים, רבות
 שלושה מפת בכורות וקריעת ים סוף ולנער
 את מצרים: וימשה ואהרן עשו וגו'. כבר
 כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן
 אלא בשביל לסמכה לפרשה של-אחריה:

ובדיל: ח וירדו כל עבדיך. חלק כבוד
 למלכות שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו
 בלילה (שמות יב 6) ויאמר קומו צאו מתוך
 עמי ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי
 והשתחוית לי: אשר ברגליך. ההולכים
 אחר עצתך והלוכך: ואחרי בן אצא. עם
 כל העם מארצך: ויצא מעם פרעה.

תפסיר רס"ג

קלבה ולם יטלק בני אסראיל
 מן בלדה: יב א) וקאל אלה
 למוסי' וחרון. פי בלד מצר
 קאילא: ב) הדיא אלשהר לכם
 אוול אלשהור. יכון לכם אוילא.
 לשהור אלסנה: ג) כלמא
 גמאעה' בני אסראיל קאילא.
 פי אלעאשר מנה אן יתכדיו
 מנה כל פריק. ראס לביות

יֵת לְבָא דְפִרְעָה. וְלֹא שֶׁלַח יֵת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעִיָּה: **ס** רביעי בספרי
תימן
יב * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה
 וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֵאמֹר: וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן:
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִימַר: **ב** הַחֹדֶשׁ
 הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁית חֳדָשִׁים
 רֵאשִׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ירחא הדין. לכון
 ריש ירחיא. קדמאי הוא לכון. לירחי שתא: **ג** דְּבַרְוּ אֶל-
 כָּל-עַדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
 וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ אִשׁ לְבֵית-אָבִת שָׂה לְבֵית:

— רס"י —

ברקיע, ואמר לו כנה ראה וקדש. וכיצד
 הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום,
 שנאמר (שמי' ו כח) ויהי ביום דבר ה' / (ויק' ז לח)
 ביום צוותו. (צמדכ טו כג) מן היום אשר צוה
 ה' והלאה, אלא סמוך לשקיעת החמה
 נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה:
 ג דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר
 והלא כבר נאמר (שמות ז ב) אתה תדבר, אלא
 חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני,
 והדבור יוצא מבין שניהם, כאלו שניהם
 מדברים: **אל כל עדת ישראל** וגי' בעשור
לחדש. דברו היום בראש חודש שיקחוהו
 בעשור לחדש: **הזה**. פסח מצרים מקחו
 בעשור, ולא פסח דורות: **שה לבית אבת**.
 למשפחה אחת, הרי שהיו מרבין יכול
 שה אחד לכלן, תלמוד לומר שיה לבית:

יב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן.
 בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה,
 חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם
 משה בדבור: **בארץ מצרים**. חוץ לכרף, או
 אינו אלא בתוף הכרף תלמוד לומר (לעיל ט כט)
 בצאתי את העיר וגו', ומה תפלה קלה לא
 התפלל בתוף הכרף דבור חמור לא כל שכן,
 ומפני מה לא נדבר עמו בתוף הכרף, לפי
 שהיתה מלאה גלולים: **ז החדש הזה**.
 הראהו לבנה בחדשה ואמר לו בשהירח
 מתחדש יהיה לך ראש חודש. ואין מקרא
 יוצא מידי פשוטו, על חודש ניסן אמר לו, זה
 יהיה ראש לסדר מנן החודשים, שיהא אייר
 קרוי שני, סיון שלישי: **הזה**. נתקשה משה
 על מולד הלבנה באיזו שעור תראה ותהיה
 ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה

מלילו. עם כל פגשתא דישראל
 למימר. בעשרא לירחא הדין. ויסבון
 להון. גבר. אמר לבית אבא אמרא
 לביתא: **ואם ימעט הבית**
מהיות משה ולקח הוא
ושכנו הקרב אל-ביתו
במכסת נפשת איש לפי
אכלו תכסו על-השה: ואם
 זעיר ביתא מלאתמנאה על אמרא.

תפסיר רס"ג
 אבאיהם ראסא מנהא לכל
 בית: ד) פאן קל אהל אלבית מן
 אלחאגה אליי ראס. פליאכדי
 הו וגארה. אלאקרב אליי
 מנזלה במואסאה מן אלנפוס.
 כל אמר עליי קדר טעאמה
 תתואסוה: ה) וליכון לפם
 ראסא. צחיחא ד'כרא אבן
 סנתה. מן אלצ'אן ואלמאעז
 תאכ'דונה: ו) יפון ענדפם
 מחפוציא. אליי יום ארבעה

ויסב הוא. ושיבביה. דקריב לביתיה במנין נפשתא. גבר לפום
 מיכליה. תתמנון על אמרא: **שה תמים זכר בין-שנה**
יהיה לכם מן-הכבשים ומן-העזים תקחו: אמר
שלים. דכר בר שתיה יהי לבון. מן אמריא ומן בני עזיא תסבון:
והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום

— כ"י —

כ תמים. בלא מום: בין שנה. כל שנתו קרוי
 בין שנה כלומר שגלד בשנה זו: מן הכבשים
 ומן העזים. או מזה או מזה שאף עז קרויה
 שה. שנאמר (דברים יד ז) ושה עזים: ויהיה
 לכם למשמרת. זה לשון בקור שטעון
 בקור ממום ארבעה ימים קדם שחיטה, ומפני
 מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים
 מה שלא צוה כן בפסח דורות, הנה ר' מתניא
 בין חרש אומר הרי הוא אומר (ימקאל טז ס)
 ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת הדים,
 הגיעה שבועה שושבעתי לאברהם שאגאל
 את בניו ולא היו בידם מצוות להתעסק בהם

ד ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם
 יהיו מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין
 לאכלו ויבא לידי נותר, ולקח הוא ושכנו
 וגוי זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו
 מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין
 להתמעט ולמשוף ידיהם המנו ולהמנות על
 שה אחר, אף אם באו למשוף ידיהם
 ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד השה
 קים בהיותו בחיים, ולא משנשחט: במכסת.
 חשבון וכן (ויקרא כז כג) מכסת הערפק: לפי
 אכלו. הראוי לאכילה פרט לחולה וקון
 שאינן יכולין לאכול בוית: תכסו. תתמנון:

זלק הדקדוק: ד ולקח הוא ושכנו. תיבת ולקח מלרע:

תפסיר רס"ג

לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ
כָּל קְהַל עֵדַת-יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרָבִים: וַיְהִי לְכוּן לְמִטְרָא. עַד
אַרְבַּעַת עֶסְרָא. יוֹמָא לִירְחָא הַדִּין.
וַיִּבְסֹן יִתְיָה. כָּל קְהֵלָא כְּנִשְׁתָּא
דִּישְׂרָאֵל בֵּין שְׁמֵשֵׁיא: וְלִקְחוּ מִן-

עשר מן הדיא אלשהר.
יד'בחה גמאעה' גוק בני
אסראיל בין אלג'רובין:
(ז) ויאכדו מן דמה. ויגעלונה
עלי כ'די אלבאב ואלמטל.
עלי אלביות. אלדי יאכלונה
פיהא: (ח) ויאכלון לחמה פי תלך

הַדָּם וְנָתַנוּ עַל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל-הַמְּשָׁקוֹף
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וַיִּסְבֹּן מִן דְּמָא.
וַיִּתְנֹן. עַל תְּרִין סַפֵּיא וְעַל שְׁקָפָא. עַל בְּתֵיא. דִּיִּכְלוּן יִתְיָה בְּהוּן:
וַיֹּאכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה עָלֵי-אֲשׁ
וּמִצּוֹת עַל-מְרָרִים יֹאכְלֵהוּ: וַיִּכְלוּן יֵת בַּסְרָא

— רס"י —

לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע
שעות מכי ינטו צללי ערב (ימייכ ו ז),
ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון
נפש וחשף, כמו (ישעיכ כז יב) ערבה כל
שמחה: וְלִקְחוּ מִן הַדָּם. זו קבלת הדם.
יכול ביד, תלמוד לומר (פסוק כג) אֲשֶׁר בְּסֶף:
הַמְּזוּזוֹת. הם הזקופות אחת מכאן לפתח
ואחת מכאן: הַמְּשָׁקוֹף. הוא העליון שהדלת
שוקף עליו כשסוגרין אותו לייט"ר כלנו ולשון
שקיפה. חבטה, כמו (ויקרא כו לו) קול עלה
גדף, טרפא דשקיף, (שמות כג כג)
חבורה. משקופי: עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ
אֹתוֹ בָּהֶם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית
התבן ובבית הבקר, שאין דרין בתוכו: אֶת
הַבָּשָׂר. ולא גידים ועצמות: עַל מְרָרִים. כל
עשב מר נקרא מרור. וצום לאכול מרור
זכר לומררו את חיייהם (שמות ו יד):

כדי שיגאלו, שנאמר (שס ז) ואת ערום ועריה,
ונתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה,
שמלו באותו הלילה, שנאמר (שס ו)
מתבוססת בדמין, בשני דמים, ואומר (זכייכ
ט יב). גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך
מבור אין מים בו, ולפי שהיו שטופים
בעבודה זרה אמר להם (פסוק כג) משכו וקחו
לכם, משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם
צאן של-מצודה: וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ ויג'. וכי כלן
שוחטין אלא מכאן ששלוחו של-אדם
כמותו: קְהַל עֵדַת יִשְׂרָאֵל. קהל ועדה
וישראל. מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין
בשלוש כתות זו אחר זו, נכנסה כת ראשונה
ונעלו דלתות העזרה וכי, כדאיתא בפסחים
(דף סד טו): בֵּין הָעֲרָבִים. משש שעות
ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה
לבית מבואו לערוב. ולשון בין הערבים
נראה בעיני אותן שעות שבין עריבת היום

תפסיר רס"ג

אללילה. שיא נאר ופסיר. מע
מראר יאכלונה: ט) לא תאכלו
מנה ניא. ולא טביד' מנצג
במא. אלא משוי באלנאר.
ראסה ואכארה וגופה: י) ולא
תבקן מנה שייא אלי
אלג'דאה. פאן יבקן מנה שייא.
אלי אלג'דאה אתרקוה
באלנאר: יא) ופד'א פכלוה
תפון אחקאכם משדודת.

בלייא הדין. טוי נור ופסיר. על מרין
ייכלוניה: ט אל-תאכלו ממנו
נא ובשל מבשל במים כי
אם-עלי-אש ראשו על-
פרעיו ועל-קרבו: לא תיכלון
מניה כד חי. ואף לא כד בשלא מבושל
במיא. אלהין טוי נור. רישיה על פרעויה
ועל גויה: ז' ולא-תותירו ממנו

עד-בקר והנתר ממנו עד-בקר באש תשרפו:
ולא תשארון מניה עד צפרא. ודישתאר מניה. עד צפרא פנורא
תיקדון: יא וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים
נעליכם פרגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם
אתו בחפזון פסח הוא ליהוה: וכדין תיכלון יתיה.

— כ"י —

מה תלמוד לומר עד בקר פעם שניה, לתן
בקר על בקר, שהבקר משמעו משעת הגין
החמה, ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה
מעלות השחר, והו לפי משמעו. ועוד מדרש
אחר לפד שאינו נשרף ביום טוב אלא
מפחית. וכך תדרשנו והנותר ממנו בבקר
ראשון עד בקר שני תעמוד ותשרפנו:
יא מתניכם חגרים. מוננים לדרך: בחפזון.
לשון בדהלה ומהירות, כמו (שמואל א' כג כו)
ויהי דוד נחפו ללכת, (מלכים ב' ז טו) אשר
השליכו ארם בהפזום: פסח הוא לה.
הקרוב קרוי פסח על שם הדלוג והפסיחה
שהקדוש ברוך הוא הנה מדלג בתי ישראל

ט אל תאכלו ממנו נא. שאינו עליו כל
צרכו קראו נא בלשון ערבי: ובשל מבשל.
כל זה באזהרת אל תאכלו: במים. מנין
לשאר משקין, תלמוד לומר ובשל מבשל
מכל מקום: כי אם עלי אש. למעלה גור
עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו לא
תעשה אל תאכלו ממנו כי אם עלי אש:
ראשו על פרעיו. צולחו בלו כאחד עם
ראשו ועם פרעיו ועם קרבו, ובני מעיו נותן
לתוכו אחר הדחתו. ולשון על פרעיו ועל
קרבו בלשון (שמות ו כו) על צבאותם, כמו
בצבאותם, כמות שהן, אף זה כמות שהוא.
כל בשרו משלם: והנתר ממנו עד בקר.

זולק הרקדון: יא וככה. תרין. יהיה נעור. וקדמא מלרע ותניינא מלעיל (מהר"ם):

תפסיר רס"ג

וְנַעַלְכֶם פִּי אֲרָגְלֶכֶם. וְעַצְיֵיכֶם
פִּי אִידֵיכֶם. וְכַלּוּהַ בַּחֲפוּז. הוּ
פֶסֶח לְלֹהֵ: (יב) פֶּאֶתְגֵּלָא פִּי בְלֹד
מִצְרַיִם פִּי תִלְךְ אֱלִילִיָּהּ. וְאֶקְתֵּל
כָּל בֶּכֶר פִּיהַ. מִן אֲנִסְאֵן אֱלִי
בְהִימָה. וּבְגִמִיעַ מַעֲבֻדָּאֵת
אֱלִמְצֻרִיוֹן. אֲצַנַע אַחֲכֵאֲמָא
אֲנָא אֱלִילָה אֱלֹוֹאֲחֻד: (יג) פִּיכּוֹן
אֱלֹדִים לְכֶם עֲלֵאֲמָה. עֲלִי
אֱלֻבִיּוֹת אֱלֹדִי אֲנִתֶם פִּיהַ.

חֲרָצִיכּוֹן יְהוֹן אֲסִירִין. מְסַנִּיכּוֹן בְּרַגְלִיכּוֹן.
וְחוֹטְרִיכּוֹן בִּידְכּוֹן. וְתִיכְלוֹן יְתִיהַ בְּבֵהִילוֹ.
פֶּסֶחָא הוּא קָדִם יי: יב וְעַבְרַתִּי
בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה
וְהַפִּיתִי כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה
וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְאֶתְגִּלִּי

בְּאֶרְעָא דְמִצְרַיִם בְּלִילִיא הַדִּין. וְאֶקְטוֹל כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרְעָא דְמִצְרַיִם.
מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא. וּבְכָל טְעוֹת מִצְרַאִי. אֲעֵבִיד דִּינִין אֲנָא יי:
וְהִיָּה הַדָּם לְכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא-יְהִיָּה
בְּכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַכַּתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

רס"י

שְׁלִיחַ: יג וְהִיָּה הַדָּם לְכֶם לְאֹת. לְכֶם לְאֹת
וְלֹא לְאַחֲרִים לְאֹת מִכָּאֵן שְׁלֹא נִתְּנוּ הַדָּם
אֲלֵא מִבְּפָנִים: וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם. הַכֹּל גְּלוּי
לְפָנָיו, אֲלֵא אֲמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן אֲנִי
אֶת עֵינֵי לְרֵאוֹת שְׁאֲתֶם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי
וּפּוֹסַח אֲנִי עֲלֵיכֶם: וּפִסַּחְתִּי. וְהַמְלִיתִי
וְדוּמָה לוֹ (ישעי' לא ס) פֶּסֶח וְהַמְלִיט. וְאֲנִי
אוֹמֵר כָּל פִּסִּיחָה לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה.
וּפִסַּחְתִּי מְדַלֵּג הִיָּה מִבְּתֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵתֵי
מִצְרַיִם, שְׁהִיוּ שְׂרוּיִם זֶה בְּתוֹךְ זֶה, וְכֵן (מלכ'ס
א' יח כב) פִּסִּיחִים עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים, וְכֵן כָּל
הַפִּסִּיחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן (ישעי' לא ס)
פֶּסֶח וְהַמְלִיט, מְדַלְּגוּ וּמְמַלְטוּ מִבֵּין
הַמּוֹמְתִים: וְלֹא יְהִיָּה בְּכֶם נֶגֶף. אֲבָל הוּוּהַ
הוּא בְּמִצְרַיִם הַרִי שְׁהִיָּה מִצְרַיִם בְּבֵיתוֹ

מִבֵּין בְּתֵי מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרַיִם לְמִצְרַיִם
וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעֵי נְמִלְט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל
עֲבוֹדוֹתֵינוּ לְשֵׁם שְׁמִים. דְּבַר אַחַר דְּרָךְ דְּלוּג
וּקְפִיצָה, זְכַר לְשִׁמוֹ שְׁקֻרוֹי פֶּסֶח וְגַם פֶּסֶח"ס
[פֶּסֶח] לְשׁוֹן פִּסִּיעָה: יב וְעַבְרַתִּי. כְּמִלְךְ
הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּבְהַעֲבָרָה אַחַת
וּבְרַגַע אַחַד בְּלֵן לֹקִין: כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם. אִף בְּכוֹרוֹת אַחֲרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם,
וּמִנֵּין אִף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שְׁבַמְקוֹמוֹת אַחֲרִים,
תְּלַמוֹד לֹמֵר (סְהִלִּיס קלו י) לְמַפְהַ מִצְרַיִם
בְּבְכוֹרֵיהֶם: מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה. מִי
שְׁהַתְחִיל בְּעֵבְרָה מִמְּנוּ מִתְחַלֵּת הַפְּרָעָנוּת:
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. שְׁלֵעַן נִרְקַבְתָּ,
וְשְׁלֵ-מִתְכַת נְמַסֵּת וְנִתְכַת לְאֶרֶץ: אֲעֲשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי ה'. אֲנִי בְּעֲצָמֵי וְלֹא עַל יְדֵי

תפסיר רס"ג

אנצ'רה וארת'יא לָכֶם. וְלֹא יִחַל בְּכֶם וּבֵא מִהַלֵּךְ. אֲדִי צִרְבַת אֶהֱל בְּלֵד מִצְרַיִם (יד) וְיִכּוֹן הַדִּיא אֱלִיּוֹם לָכֶם דִּכְרֵא. תַּחְגּוּ פִּיה חַג לֵלֵה. לְאַגְיֹאֲלָכֶם. רִסֵּם אֶלְדֵּהר תַּחְגּוּנֵה; טו) סִבְעָה אִיאֵם תֵּאכְלוּ פְּטִירָא. אִמָּא פִי אֱלִיּוֹם אֶלְאֹוֹל. פִּעֲטֵלוּ אֶלְמִכְמֵר מִן בְּיֹוֹתְכֶם. לֹאן כֹּל מִן אֶפֶל כִּמִּיר. יִנְקֻטַע דִּיאֵלְךְ אֶלְאֵנְסֵאן מִן בֵּין אֵל אֶסְרֵאֵל.

וַיְהִי דִמָּא לְכוּן לְאֵת. עַל בְּתִיָּא דְאֵתוֹן תַּמָּן. וְאַחֲזִי יֵת דִּמָּא. וְאַחוּס עֲלִיכוּן. וְלֹא יְהִי בְכוּן מוֹתָא לְחַבְלָא. בְּמַקְטְלֵי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם: **וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ: וַיְהִי יוֹמָא הַדִּין לְכוּן לְדוּכְרָנָא. וְתִיחְגּוּן יִתִּיה חַגָּא קָדָם יי. לְדִרְיִכוּן; קָיִם עֲלֵם תִּיחְגּוּנִיָּה:**

טו **שִׁבְעַת יָמִים מִצוֹת תֵּאכְלוּ אֶת בֵּינֵם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי | כָּל-אֹכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם**

— כ"ט —

הוא אומר (דברים טו ח) ששת ימים תאכל מצות, למד על שביעי שלפסח שאינו חובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מניין אף ששה רשות תלמוד לומר ששת ימים, זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל יוצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל בלוי יצא, מה שביעי רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר (לכנ פסוק יח) בערב תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה: **אֶת בֵּינֵם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר.** מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומצינו מקדם קרוי ראשון, כמו (איוז טו ז) הראשון אדם תולד, הלפני אדם גלדת, או אינו אלא ראשון של-שבעה, תלמוד לומר (שמות לז כב) לא תשחט על חמץ, לא תשחט הפסח ועדין חמץ קיים:

של-ישראל, יכול ימלט, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף אכל הנה במצרי שבבתיכם, הרי שהיה ישראל בביתו של-מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף: **יִזְכְּרוּן.** לדורות: **וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ.** יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון, תלמוד לומר (שמות יג ג) וזכור את היום הזה אשר יצאתם, למדנו שיום היציאה הוא יום של-זכרון, ואיזה יום יצא, תלמוד לומר (דמדז לג ג) ממחרת הפסח יצא, הוי אומר יום חמשה עשר בניסן הוא של-יום טוב, שהרי ליל חמשה עשר אכלו את הפסח ולבקר יצאו: **לְדֹרֹתֵיכֶם.** שומע אני מעוט דורות שנים, תלמוד לומר חקת עולם תחגגו: טו **שִׁבְעַת יָמִים.** שטיינ"ס של-ימים: **שִׁבְעַת יָמִים מִצוֹת תֵּאכְלוּ.** ובמקום אחר

תפסיר רס"ג

מן אליום אלאוול אלי אליום
אלסאבע: טז) ואליום אלאוול.
אסם מקדס ואליום אלסאבע.
אסם מקדס יכון לכם. ולא יצנע
פיהמא שייא מן אלצנאיע.
אלא מא יוכל לכל נפס. הו
וחדה יצנע לכם: יז) ואחפצו
אלפטיר. פאן פי דאית הדא
אליום. אכרגת גיושכם מן
בלד מצר. ואחפצו הדא
אליום. לאגיאלכם רסם אלדהר:

הָרֵאשֻׁן עַד-יוֹם הַשְּׁבַעִי:

שֶׁבַע יוֹמֵי פִּטְרָא תִּכְלוּן. בְּרַם בְּיוֹמָא
קִדְמָאָה. תִּבְטְלוּן חֲמִירָא מִבְּתִיכוֹן. אַרְי
כָּל דֵּי־יִכּוֹל חֲמִיעַ. וְיִשְׁתִּיבִי. אֲנָשָׂא הֵוֹא
מִי־שְׂרָאֵל. מִיוֹמָא קִדְמָאָה עַד יוֹמָא
שְׁבִיעָאָה: **וּבַיּוֹם הָרֵאשֻׁן**

מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם

כָּל-מְלֹאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה

בָּהֶם אֵךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ

יַעֲשֶׂה לָכֶם: וּבַיּוֹמָא קִדְמָאָה מְעַרַע קִדִּישׁ. וּבַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה.

מְעַרַע קִדִּישׁ יְהִי לְכוֹן. כָּל עֲבִידָא לָא יתְעַבִּיד בְּהוֹן. בְּרַם מָא

דְּמַתְאָכִיל לְכָל נֶפֶשׁ. הוּא בלחודוהי יתְעַבִּיד לְכוֹן: **וּשְׁמַרְתֶּם**

אֶת-הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת-

עַבְדֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַיּוֹם

הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: וְתִטְרוּן יַת פִּטְרָא. אַרְי.

— רס"י —

הַנֶּפֶשׁ הֵוֹא. כְּשֶׁהִיא בְּנִפְשָׁה וּבְדַעְתָּהּ.
פִּרְט לְאַנוּס: מִי־שְׂרָאֵל. שׁוּמַע אַנִּי תִּכְרַת
מִי־שְׂרָאֵל וְתִלְךְ לָהּ לְעַם אַחַר, תִּלְמוּד לִזְמַר
בְּמִקּוּם אַחַר (ויקרא כג ג) מִלְּפָנַי, בְּכָל מִקּוּם
שֶׁהוּא רְשׁוּתִי: טו) מִקְרָא קֹדֶשׁ. מִקְרָא שֶׁם
דְּבַר, קִרָא אוּתוֹ קֹדֶשׁ לְאִכִּילָהּ וְשִׁתְיָהּ וּכְסוּתִי:
לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶם. אֲפִלוּ עַל יְדֵי אַחֲרִים: הוּא
לְבַדּוֹ. הוּא וְלֹא מִכְּשִׁירֵיו שְׁאֲפֶשֶׁר לְעִשׂוֹתָן
מְעַרְב יוֹם טוֹב: לְכָל נֶפֶשׁ. אֲפִלוּ לְבַהֲמָה

יכול אף לנכרים, תלמוד לומר לכם:
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת. שלא יבאו לידי
חמוץ מכאן אמרו תפוח תלטוש בצונן. רבי
יאשיה אומר אל תהי קורא את המצות אלא
את המצוות בדרך שאין מחמיצין את
המצוה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם
באה לדרך עשה אותה מיד: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת
הַיּוֹם הַזֶּה. ממלאכה: לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת
עוֹלָם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם

תפסיד רס"ג

יה) פי אלשהר אלאוול. פי יום ארבעה עשר מנה באלעשי. כלו פטירא. אלי יום ואחד ועשרין מנה באלעשי: יט) סבעה איאם. לא יוגד כימירא פי ביותכם. וכל מן אפל מכמרא. ינקטע דאלך אלגנסאן מן גמאעה אל אסראיל. מן אלגריב וצריח אלבלד: כ) שייא מן אלמכמר לא תאכלו. פי גמיע מסאכנכם.

בכרן יומא הדין. אפיקית ית חיליכון מארעא דמצרים. ותטרוון. ית יומא הדין. לדריכון קים עלם: **יה בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:** בניסן. בארבעת עסרא יומא לירחא ברמשא. תיכלון פטירא. עד. יומא חד ועשרין. לירחא ברמשא:

יז שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם פי | כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: שבעא יומין. חמירא. לא ישתבח בבתיכון. ארי כל דיכול מחמעה. וישתיצי. אנשא ההוא מפנשתא דישראל. בגיוריא וביציביא דארעא: **כ כל-מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם**

— כס"י —

מחמצת. לענוש פרת על השאור, והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, היותי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו, לכך נאמר שניהם: **בגר ובאזרח הארץ.** לפי שהנס נעשה לישראל, הצריך לרבות את הגרים: **כ מחמצת לא תאכלו.** אזהרה על אכילת שאור: **כל מחמצת.** להביא את תערובתו: **בכל מושבתיכם תאכלו מצות.** זה בא

על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו באן, שלא תאמר אזהרה (לעיל טז) כל מלאכה לא יעשה, לא לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור: **יח עד יום האחד ועשרים.** לפי נאמר, והלא כבר נאמר (לעיל טו) שבעת ימים, לפי שנאמר ימים, לילות מנין, תלמוד לומר עד יום האחד ועשרים וכו': **יט לא ימצא בבתיכם.** מנין לגבולין, תלמוד לומר (לכנ יג ז) בכל גבולך, מה תלמוד לומר בבתיכם, מה ביתך ברשותך אף גבולך שב רשותך, יצא חמץו של-נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות: **כי כל אכל**

תפסיר רס"ג

כלו פטירא: כא) פדעא מוסי'. בגמיע שיוך בני אסראיל וקאל להם. אמתדו. וכידו לכם גנמא. לעשאירכם ואדיבחו אלפסת: כב) וכדו באקה מן צעתר. ואג'מסוהא פי אלהם אלד'י פי אלטסת. ואדנו עלי אלמטל וכדי אלבאב. מן דיאלד אלהם. ולא יכ'רג אנסאן מנפם. מן באב מנזלה

תִּאכְלוּ מִצֹּת: כָּל מַחְמָעָא
לֹא תִיכְלוּן. בְּכָל מוֹתְבְּנִיכוּן. תִּיכְלוּן

פִּטְיָרָא: פ **חמיישי** **בספרי** **תיטון** **(חמישי)**

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל-זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן
לְמִשְׁפַּחַתֵיכֶם וּשְׁחֲטוּ

הַפֶּסַח: וקרא משה. לכל סבי ישראל ואמר להון. אתנגידו. וסבו
לכון מן בני ענא. לזרעיתכון וכוסו פסחא: כב ולקחתם אגדת
אזוב וטבלתם בדם אשר-בסף והגעתם אל-
המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר
בסף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-
בקר: ותסבון אסרת איזובא. ותטבלון בדמא דבמנא. ותדון
לשקפא ולתרין ספיא. מן דמא דבמנא. ואתון. לא תפקון.

— רס"י —

ללמד שתהא ראוייה לאבל בכל מושבותיכם. פרט למעשר שני והלות תודיה: כא משכו. מי שיש לו צאן ומשוף משלו: וקחו. מי שאין לו קח מן השוק; למשפחתים. שיה לבית אבות: כב אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגדת אזוב. שלשה קלחין קרויין אגדה: אשר בסף. בכלי כמו (מלכיס ז' יז יד) ספות כסף: מן הדם וזלק הדקדוק: כא ושחטו הפסח. בא בפתח כי היה ראוי להיות תחת השי"ן חירק כמו שמרו, רק נרחב בעבור אות הגרון הבא אחריו כי כן משפטן. ספר צחות דף קל"ו:

תפסיר רס"ג

אלי אלג'דאה: כג) פיתגלא
אללה לזצדס אלמצריון. וינצ'ר
אלדס עלי אלמטל וכ'די
אלבאב. פירת'י למן דאכלה.
ולא ידע אלמהלך. אן ידכ'ל
אלי ביותכס פיהלככס: כד)
ואחפצו הד'א אל'אמר. רסס
לכס ולאגיאלכס אלי אל'דהר:
כה) ואד'א דכ'לתם אלי אל'בלה.
אלד'י יעטיכס אללה כמא
ועד. פאחפצו הד'ה אלצנעה:
כו) ויכון אד'א קאלו לכס
בניכס. מא הד'ה אלצנעה לכס:

אָנֹשׁ מִתְרַע בֵּיתֶיהָ עַד צִפְרָא:
בג) וְעָבַר יְהוָה לְנֹגֵף אֶת-
מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת-הַדָּם
עַל-הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל-
הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית
לָבֹא אֶל-בְּתִיכֶם לְנֹגֵף:
ויתגלי יי לממחי ית מצראי. ויחזי ית
דמא על שקפא. ועל תרין ספ'יא. וייחוס
יי על תרעא. ולא ישבוק מחבלא.

למיעל לבתיכון לממחי: כד) ושמרתם את-הדבר הזה
לחק-לך ולבניך עד-עולם: ותטרונו ית פתגמא הדין.
לקים לך ולבנד עד עלמא: כה) והיה כִּי-תבאו אל-
הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתֵן יְהוָה לָכֶם פֶּאֶשֶׁר דְּבַר
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: ויהי ארי תיעלון לארעא.
דיתיין יי. לבון כמא דמליל. ותטרונו ית פולחנא הדין: כו) והיה
כִּי-יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
לָכֶם: ויהי ארי יימרון לבון בניכון. מא. פולחנא הדין לבון:

— כס"י —

כג) ופסח. והמל, ויש לומר ודלג: ולא יתן
המשחית. ולא יתן לו יכלת לבא כמו
(כראשית לא ז) ולא נתנו אלהים להרע עמדי:
כד) והיה כִּי תבאו אל הארץ. תלה הכתוב
(שמות ו ט) והבאתי אתכם אל הארץ וגו':
מצוה זו בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר
אלא בפסח אחד שעשו בשנה השנית
ועל פי הדבור: פֶּאֶשֶׁר דְּבַר. והיכן דבר,
(שמות ו ט) והבאתי אתכם אל הארץ וגו':

וזלק הדקדוק: כה) ושמרתם את-העבדה הזאת. הטפחא בתיבת העבודה בכל ספרי תימן:

תפסיר רס"ג

וַאֲמַרְתֶּם זִבְחַ-פֶּסַח הוּא
 לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל-בְּתֵי
 בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
 בְּמִצְרַיִם
 בְּנַגְּפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-
 בְּתֵינֹו הַצֵּיל וַיִּקַּד הָעַם

וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: וְתִמְרוּן. דִּיבַח חִיָּס הוּא
 קָדָם יי. דַּחַס. עַל בְּתֵי בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם. כַּד מָחָא יֵת מִצְרַאִי וְיֵת
 בְּתַנָּא שִׁיזִיב. וּכְרַע עָמָא וּסְגִידוּ:

וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ: וְאֶזְלוּ וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמָא

דְּפִקִּיד יי. יֵת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן עָבָדוּ: ס (שׁי) כֵּט וַיְהִי | בַּחֲצֵי
 הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הֶכָּה כָּל-בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם
 מִבְּכֹר פֶּרְעָה הַיֹּשֵׁב עַל-כֶּסֶּאֱוֹ עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִי
 אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

— רס"י —

ומהוּ כִּן עָשׂוּ. אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ:
 כֵּט וְה'. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְה' הוּא וּבֵית דִּינֹו,
 שֶׁהוּי' לְשׁוֹן תּוֹסַפֶּת הוּא כְּמוֹ פְּלוּנִי וּפְלוּנִי:
 הֶכָּה כָּל בְּכוֹר. אַף שֶׁל־אָמָה אַחֲרֵת וְהוּא
 בְּמִצְרַיִם: מִבְּכֹר פֶּרְעָה. אַף פֶּרְעָה בְּכוֹר
 הָיָה וְנִשְׁתַּיֵּר מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעֵלְיוֹ הוּא אוֹמֵר
 (שׁמוֹס ט טז) בְּעֵבוֹר הַרְאֹתֶךָ אֶת כַּחֲזִי, בְּיָם
 סוּף: עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִי. שֶׁהוּי שְׂמֻחִין לְאִידִם
 שֶׁל־יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שְׁלֵא יִאֲמְרוּ וְרָאֲתַנּוּ

עַל בְּשׁוֹרֵת הַגְּאֹלָה וּבִיֵּאת
 הָאָרֶץ וּבְשׁוֹרֵת הַבְּנִיִּים שֶׁהוּי לָהֶם: כֵּס וַיִּלְכוּ
 וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכִי בְּכָר עָשׂוּ, וְהֵלֵא
 מִרְאֵשׁ חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם, אֵלֵא מִכִּיּוֹן שֶׁקָּבְלוּ
 עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם כְּאֵלוֹ עָשׂוּ: וַיִּלְכוּ
 וַיַּעֲשׂוּ. אַף הַהֲלִיכָה מְנַה הַכְּתוּב, לְתַן שְׂכָר
 לְהֲלִיכָה וְשְׂכָר לְעֲשׂוֹה: כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. לְהַגִּיד שְׂבָחֶן שֶׁל־יִשְׂרָאֵל,
 שְׁלֵא הִפִּילוּ דְבַר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

תפסיר רס"ג

אלד'י פי אלחבס. וגמיע בכור
אלבדאים: ל) פקאם פרעון
לילא. הו וגמיע עבידה וסאיר
אלמצריון. ופאן צראד' עציים
במצר. אד' לים בית. לים פיה
מייית: לא) ודעא במוסי וחרון
לילא. וקאל קומא אכ'רגא מן
בית קומי. אנתמא ובני
אסראיל. ואמצ'ו. אעבדו
אללה כמא קלתם: לב) ואיצ'א
ג'נמכם ובקרכם כ'דוהא. כמא

והוה בפלגות ליליא. ויי קטל כל בוכרא
בארעא דמצרים. מבוכרא דפרעה
דעתיד למתב על פורסי מלכותיה. עד
בוכרא דשב'א. דבבית אסירי. וכל
בוכרא דבעירא: ל ויקם פרעה
לילה הוא וכל-עבדיו
וכל-מצרים ותהי צעקה
גדלה במצרים כי-אין
בית אשר אין-שם מת:

וקם פרעה בליליא. הוא וכל עבדוהי וכל מצראי. והות. צוחתא
רבתא במצרים. ארי לית ביתא תמן. דלא הוה ביה מיתא:
ל ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו
צאו מתוך עמי גם-אתם גם-בני ישראל ולכו
עבדו את-יהוה כדברכם: וקרא למשה ולאהרן
בליליא. ואמר קומו פוקו מגו עמי. אף אתון אף בני ישראל. ואזילו.
פלחו קדם יי כמא דהויתון אמרין: לב גם-צאנכם

• כס"י •

מזנות תחת בעליהן ויולדות מרוקיים פנויים,
והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמשה
לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו: ל ויקרא
למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר
על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי היכן
אהרן שרוי: גם אתם. הגברים: גם בני
ישראל. הסף: ולכו עבדו את ה'
כדברכם. הכול כמו שאמרתם, ולא כמו
שאמרתני אני, בטל (שמות כ 3) לא אשלח בטל
(שס י ח) מי ומי ההולכים בטל (שס כז) רק

הביאה הפרענות, ובכור השפחה בפלל
היה, שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד
הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור השבי:
ל ויקם פרעה. ממשתו: לילה. ולא כדרך
המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחלה
ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על
בתי עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין
שם מת. יש שם בכור מת. אין שם בכור,
גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר (סחלים פט
כח) אף אני בכור אתנהו. דבר אחר מצריות

תפסיר רס"ג

קחתם ואמצו ואגעלוני פי חל: (ג) פשדד אלמצריון עלי אלקום. ליסרעו יטלקונגהם מן אלבלד. לאנגהם קאלו כלנא מאיתיו: לד) פחמל אלקום. עגינגהם קבל אן יכיתמר. וכאנת מעאנגהם. מצרורה פי תיאבהם עלי אענאקהם: לה) וצעו בני אסראיל חנידי (קרי: חנאדין) כמא אמרהם מוסי. ואסתוהבו מן אלמצריון. אנדה פציה. ואנדה דיהב ותיאבא:

גַּם-בְּקִרְכֶם קָחוּ כְּאִשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכַתֶּם גַּם-

אֶתִּי: אִף עֲנִכּוֹן אִף תּוֹרִיכּוֹן דְּבוּרוֹ.

כְּמֵא דְּמִלִּילְתּוֹן וְאִיזִילוֹן וְצִלוֹן אִף עָלַי:

וְתִחְזַק מְצָרִים עַל-הָעַם

לְמַהֵר לְשַׁלַּחֵם מִן-הָאָרֶץ

כִּי אָמְרוּ כְּלָנוּ מִתִּים: וְתִקִּיפוּ

מְצָרָאֵי עַל עַמָּא. לְאוּחָאָה לְשַׁלְּחוּתְהוֹן

מִן אַרְעָא. אֲרִי אָמְרוּ כּוֹלָנָא מִתִּין:

וַיִּשָּׂא הָעַם אֶת-בְּצֻקוֹ טָרִם יַחְמֵץ מִשְׁאַרְתֶּם

צָרְרַת בְּשִׁמְלֹתֶם עַל-שִׁכְמֹם: וְנָטַל עַמָּא. יָת לִישְׁהוֹן

עַד לָא חֲמַע. מוֹתַר אֲצוֹתְהוֹן. צָרִיר בְּלִבוֹשִׁיהוֹן עַל כְּתִפֵּיהוֹן:

וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׂאֲלוּ

מִמְצָרִים כְּלֵי-כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת: וּבְנֵי

יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה. וּשְׂאִילוֹ מִמְצָרִים. מְנִין דְּכֶסֶף. וּמְנִין

דְּדָהָב וּלְבוֹשִׁין: וַיְהִי־נָתַן אֶת-חֵן הָעַם בְּעֵינָי

— כַּשִּׁי —

אָחַד: לוֹ טָרִם יַחְמֵץ. הַמְצָרִים לֹא הַנִּיחוּם לְשָׁהוּת כְּדֵי חֲמוּץ: מִשְׁאַרְתֶּם. שְׁנֵי מִצָּה וּמְרוֹר: עַל שִׁכְמֹם. אִף עַל פִּי שְׂבָהּמוֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכוֹ עִמָּהֶם מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמְצָוָה: לֹכְ כַּדְּבַר מֹשֶׁה. שְׂאֵמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם (לעיל יא ז) וַיִּשְׂאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ: וּשְׁמֹלֹת. אִף הֵן הָיוּ חֲשׂוֹבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהַמְאוּזָר בְּפִטּוֹק חֲשׂוֹב:

צִאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יִצְגוּ: לֹכְ גַּם צִאנְכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ. וּמַהוּ כְּאִשֶׁר דִּבַּרְתֶּם, גַּם אֲתָה תִתֵּן בְּיַדְךָ וּבְחִים וְעוֹלוֹת (שְׁמוֹת י כה): קָחוּ כְּאִשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּבִרְכַתֶּם גַּם אֶתִּי. הַתְּפַלְלוּ עָלַי שְׂלֵא אָמוֹת, שְׂאֵנִי בְּכוֹר: לֹכְ כְּלָנוּ מִתִּים. אָמְרוּ לֹא כְּגֹרֶת מֹשֶׁה הוּא, שְׂהָרִי אָמַר (לעיל יא ה) וּמַת כָּל בְּכוֹר, וְכֵאֵן אִף הַפְּשׁוּטִים מִתִּים חֲמֹשֶׁה אוֹ עֶשְׂרֵה בְּבֵית

תפסיד רס"ג

לו) ואללה אעטא אלקום
 חציאא. ענד אלמצריון
 פוהבוקא להם ואנתספו
 אלמצריון: לו) תם רחל בני
 אסראיל מן עין שמש אלי
 סכות. שביה בסת מואיה אלף
 רגל ראגל. מא כלא
 אלאטפאל: לח) ואיציא כלט
 כתיר צעד מעהם וגנם
 ובקר. מואשי עצימה גדא:
 לט) פאכיתבוזו אלעגין. אלדי
 אכרגוה מן מצר. מלילא

מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֵלֹם וַיִּנְצְלוּ

אֶת־מִצְרַיִם: וַיִּי יְהִי יְת עֲמָא
לְרַחֲמִין. בְּעֵינֵי מִצְרַאִי וְאַשְׁאִילוֹנוּ;

וְרוֹקִינוּ יְת מִצְרַיִם: פ

וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

מֵרַעְמֵסֶס סִכְתָּה בְּשֵׁשׁ־

מֵאוֹת אֶלְף רַגְלֵי הַגְּבָרִים

לְבַד מִטָּף: וַנִּטְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל.

מֵרַעְמֵסֶס לְסִכּוֹת. בְּשִׁית מָאָה אֶלְפִין

גוברא. רגלאה בר מטפלא: לח) וגם-ערב רב עלה אתם

וצאן ובקר מקנה כבד מאד: ואף נוכראין סגיאין

סליקו עמהון. וענא ותורי. בעירא סגי לחדא: לט) ויאפו

את-הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות

כי לא חמץ כי-גרשו ממצרים ולא יכלו

להתמהמה וגם-צדה לא-עשו להם: ואפו ית

לישא. דאפיקו ממצרים. גריצן פטירן ארי לא חמע. ארי אתרכו

— כט"י —

לט עגת מצות. חררה של-מצה בצק שלא
 החמיץ קרוי מצה: וגם צדה לא עשו להם.
 לדרך. מגיד שבחן של-ישראל, שלא אמרו
 היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו
 והלכנו, הוא שמפורש בקבלה (ירמיה 33)
 זכרתי לך חסד געורתי אהבת כלולתיך
 לכתך אחרי במדבר בארץ לא ירועה, ומה

לו וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם
 היו נותנים להם. אתה אומר אהר, טול שנים
 ולה: וינצלו. ורוקינו: לו מרעמסס סכתה.
 מאה ועשרים מיל היו ובאו שם לפי שעה,
 שנאמר (שמות יט ז) ואשא אתכם על כנפי
 נשרים: הגברים. מכן עשרים שנה ומעלה:
 לו ערב רב. תערובות אמות של-גרים:

תפסיר רס"ג

פְּטִירָא אַד' לִם אַכְיִתְמַר. לְמַא
טְרַדוּ מִן מִצְרַיִם. וְלִם יִטְיָקוּ אֵן
יִתְלַבְתּוּ. חֲתָא זְאֵדָא לִם יִצְנַעוּ
לְהֵם: (טו) וְכַאֵן מְקַאֵם בְּנֵי
אַסְרָאִיל. אֶלְדֵּי אֶקְאֵמוּ פִּי
אַעֲמַאל מִצְרַיִם. אַרְבַּע מְאֵיָה
וְתִלְאֵתִין סְנֵה: (מא) פְּלִמָּא כַּאֵן
בְּעַד אַרְבַּע מְאֵיָה וְתִלְאֵתִין
סְנֵה. פִּי דִיאַת דִּיאַלְדֵּי אֱלִיּוּם.
כִּרְגוּ גְמִיעַ גְּיוּשׁ אֱלִלָּה מִן בְּלַד
מִצְרַיִם: (מב) וְכַמָּא כַּאֵן לִיל חַפְיָן

מִמִּצְרַיִם. וְלֹא יִכִּילוּ לְאַתְעַכְבָּא. וְאַף
זֹדִין לֹא עֲבָדוּ לְהוֹן: **ב** וּמוֹשֵׁב בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ
בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וּמֹתָב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דִּיתִיבּוּ בְּמִצְרַיִם. אַרְבַּע
מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין: **בב** וַיְהִי מִקֵּץ
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יִצְאֹו
כָּל-עַבְדֹּת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְהוּא. מְסוּף אַרְבַּע
מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין. וְהוּא. בְּכַרְן יֹמָא הַדִּין. נְפִקוּ. כָּל חִילֵיָא דִּי
מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם: **בב** לִיל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה

• כִּי •

אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת מִצְרַיִם, וְהִזְקַקְתָּ לֹמְרַ
עַל כְּרִתְקָא, שְׂאֵף שְׂאֵר הַיְשִׁיבוֹת נְקֵרָאוּ גְרוֹת,
אַפְלוּ בְּחִבְרוֹן, שְׁנַאֲמַר (זכַּרְשִׁית לֵכ כז) אֲשֶׁר גַּר
שָׁם אֲבֵרְהֵם וַיִּצְחַק, וְאוֹמַר (שְׁמוֹת ו ז) אֵת
אֶרֶץ מִגְּוֵרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ, לְפִיכָף אֶתְהַ
צְרִיף לֹמְרַ כִּי גַר יְהִיָּה וְרַעַף מִשְׁהִיָּה לוֹ וְרַע.
וּכְשֶׁתִּמְנָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנֵלְדֵּי יִצְחָק,
תִּמְצָא מִבִּיאַתְנָן לְמִצְרַיִם עַד יִצְיֵאֲתָנָן מֵאֲתֵימַ
וְעֵשֶׂר שָׁנָה, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שְׁשֹׁנו
לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ: **מא** וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיְהִי וַיְהִי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. מְגִיד שְׁפִינָן
שְׁהִגִּיעַ הַקֶּץ לֹא עֲכָבָן הַמְּקוֹם כְּדִרְפֵּי עֵין,
בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן בָּאוּ מִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת אֶצֶל
אַבְרָהָם לְבִשְׂרוֹ, בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן גִּלְד
יִצְחָק, וּבְחַמְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְזֵרַת בֵּין
הַבְּתָרִים: **מב** לִיל שְׁמֵרִים. שְׁהִיָּה הַקְּבָ"ה

שְׁכַר מְפֹרֵשׁ אַחֲרֵי (סג ג) קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לְהַ
וַיְהִי: **מ** אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם. אַחַר שְׂאֵר
הַיְשִׁיבוֹת שְׁיִשְׁבוּ גְרִים בְּאֶרֶץ לֹא לְהֵם:
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. בֵּין
הַכָּל מִשְׁנֵלְדֵּי יִצְחָק עַד עַכְשֵׁי הָיוּ אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם נִתְקַיֵּם
(זכַּרְשִׁית טו יג) כִּי גַר יְהִיָּה וְרַעַף, וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנֵלְדֵּי גְזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד
שְׁנֵלְדֵּי יִצְחָק. וְאִי אֶפְשֶׁר לֹמְרַ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְבַדְּהָ, שְׁהִרֵי קֶהַת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה
צָא וְחָשׁוּב כָּל שְׁנוֹתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמְרָם בְּנוֹ
וּשְׁמוֹנִים שְׁלֹשִׁים, לֹא תִמְצָאֵם כָּל כָּף, וְעַל
כְּרִתְקָא הַרְבֵּה שָׁנִים הָיוּ לְקֶהַת עַד שְׁלֹא יִרְד
לְמִצְרַיִם, וְהַרְבֵּה מִשְׁנוֹת עַמְרָם נְבַלְעִים
בְּשְׁנוֹת קֶהַת וְהַרְבֵּה מִשְׁמוֹנִים שְׁלֹשִׁים
נְבַלְעִים בְּשְׁנוֹת עַמְרָם, הָרִי שְׁלֹא תִמְצָא

תפסיר רס"ג

ללה. ליכ'רגהם מן ב'לד מצר.
כד'אד הד'א אל'ליל. מחפוצ'א
לבני אס'ראיל לאג'יאלהם:
(מג) ת'ם קאל אל'לה למוס'י
והרו'ן. הד'א רסם אל'פסח. כל
אגנ'בי לא יאכל מ'נה: מד) וכל
עבד לאנסאן מש'תרא ב'ת'מן.
פאכ'ת'נה. וחינ'ד (קרי: וחינ'אד'ין)
יאכל מ'נה: מד) ואלצ'יף
ואלאג'יר לא יאכלאן מ'נה:

לְהוֹצִיאִם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
הוּא-הַלִּילָה הַזֶּה לִיהוָה
שְׁמַרִים לְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדֹרֹתָם: לִילֵי נָטִיר הוּא קָדֵם יי.
לְאִפְקוּתֵהוּן מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. הוּא
לִילֵיָא הַדִּין קָדֵם יי. נָטִיר. לְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְדֹרֵיהוּן: פ מִג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן

זאת חקת הפסח כל-בין-נכר לא-יאכל בו:
ואמר יי למשה ואהרן. דא גזירת פסחא. כל בר ישראל דישתמד לא
יכול ביה: מד) וכל-עבד איש מקנת-כסף ומלתה
אתו אז יאכל בו: וכל עבד גבר זבין כספא. ותגור יתיה.
בבין ייכול ביה: מד) תושב ושכיר לא-יאכל בו:

— רס"י —

שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי
ואחד ישראל משמד במשמע: מי ומלתה
אתו אז יאכל בו. רבו, מגיד שמילת עבדיו
מעכבתו מלאכול בפסח, דברי רבי יהושע.
רבי אלעזר אומר אין מילת עבדיו מעכבתו
מלאכול בפסח, אם בן מדה תלמוד לומר אז
יאכל בו, העבד: מכ תושב. זה גר תושב:
ושכיר. זה הנכרי. ומה תלמוד לומר, והלא

שומר ומצפה לו לקים הבטחתו להוציאם
מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה. הוא
הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני
גואל את בניך: שמרים לכל בני ישראל
לדרתם. משמר ובא מן המזיקין בענין
שנאמר (פסוק כג) ולא יתן המשחית וגו':
מג זאת חקת הפסח. בארבעה עשר בניסן
נאמרה להם פרשה זו: כל בין נכר.

זולק הדקדוק: מ ליל שמרים הוא ליי. התרגום לילי. לפי פשוטו נקט לשון חז"ל במשנה,
לילי שבת לילי פסחים. עיין תי"ט. ואפשר לומר דרמז לנו בזה ליל י"ט שני של גליות כי זה
הוא התחלת המועדים. וא"נ רמז כי לילה זה לא לבד נעשה בו נס מצרים כי מעותד הוא לנסים
כדרז"ל ליל שמורים וכו' זה היה בימי אברהם דכתיב ויחלק עליהם לילה. שנייה לה יציאת
מצרים זהו להוציאם מארץ מצרים. שלישית בימי חזקיה ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' זהו
הוא הלילה הזה לה. רביעית לעתיד לבוא ג"כ זהו שמורים לכל בני לדורותם לסוף דורותם:

תפסיר רס"ג

תֹּתְבָא וְאַגִּירָא לָא יִיכּוֹל בִּיהַ:

מִן בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא-

תּוֹצִיא מִן-הַבַּיִת מִן-

הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא

תִּשְׂבְּרוּ-בּוֹ: בַּחֲבוּרָא חֲדָא

יִתְאַכִּיל. לֹא תִפְקוּן מִן בֵּיתָא. מִן בְּשָׂרָא

לְבָרָא. וְגֵרְמָא לֹא תִתְבְּרוּן בִּיהַ:

מִן כָּל-עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ

אֹתוֹ: כָּל כְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל יַעֲבֹדוּן

יִתִּיהַ: מִן וְכִי-יִגֹּר אֶתְךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לִיהוּהַ

הַמּוֹל לוֹ כָּל-זָכָר וְאִזּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהִיַּה

כְּאַזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עַרְל לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ: וְאַרְי

יִתְגַּיֵּיר עִמְכוּן גִּיּוֹרָא. וְיַעֲבִיד פֶּסַח קָדָם יְיָ. מִגֹּזֵר לִיהַ כָּל דְּכֹנְרָא. וּבְכֵן

יִקְרַב לְמַעֲבֹדֶיהַ. וְיִהְיֶה כִּי-יִצִּיבֵי אַרְעָא. וְכָל עַרְלָא לֹא יִיכּוֹל בִּיהַ:

— כִּשׁוּי —

יש בו משום שבירת עצם, אין עליו כוונת
בשר אין בו משום שבירת עצם:
מִן כָּל עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. לְמַד נֶאֱמַר,
לְפִי שְׁהוּא אֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם (פסוק ג)
שֶׁהַ לְבֵית אָבוֹת, שְׁנַמְנְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת,
יְכוֹל אִף פֶּסַח דּוֹרוֹת כֵּן, תִּלְמוּד לֹמֵר כָּל
עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: מִן וְעָשָׂה פֶסַח.
יְכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּיר יַעֲשֶׂה פֶסַח מִיַּד, תִּלְמוּד
לֹמֵר וְהִיַּה כְּאַזְרַח הָאָרֶץ, מַד אֲזַרַח
בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר אִף גֵר בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר: וְכָל
עַרְל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ. לְהַבִּיא אֶת שְׁמִתּוֹ אֲחִיו
מִחַמַּת מִיֵּלָה שְׁאִינוּ מְשַׁמְד לְעַרְלוֹת וְאִינוּ
נִלְמַד מִבֵּן נֶכֶד לֹא יֵאָכֵל בּוֹ (פסוק ז):

ערלים הם, ונאמר (פסוק ז) וְכָל עַרְל
לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, אֵלּא כְּגוֹן עַרְבֵי מְהוּל וְגִבְעוֹנֵי
מְהוּל וְהוּא תּוֹשֵׁב אוֹ שְׂכִיר: מִן בְּבֵית אֶחָד
יֵאָכֵל. בַּחֲבוּרָה אַחַת, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ הַנִּמְנִין
עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וְיִחְלְקוּהוּ. אַתְּהָ אֹמֵר
בַּחֲבוּרָה אַחַת, אוֹ אִינוּ אֵלּא בְּבֵית אֶחָד
כְּמִשְׁמַעוֹ, וְלִלְמֹד שְׁאֵם הַתְּחִילוֹ וְהִיוּ
אוֹכְלִים בְּחֶצֶר וְיִרְדּוּ גְשָׁמִים שְׁלֹא יִכְנָסוּ
לְבֵית, תִּלְמוּד לֹמֵר (פסוק ז) עַל הַבָּתִּים
אֲשֶׁר יֵאָכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם, מִכָּאן שְׁהָאוֹכֵל אוֹכֵל
בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת: לֹא תּוֹצִיא מִן הַבַּיִת.
מִן הַחֲבוּרָה: וְעֵצִים לֹא תִשְׂבְּרוּ בּוֹ. הֲרָאִי
לְאַכִּילָהּ, כְּגוֹן שֵׁשׁ עָלָיו כְּוִיַּת בְּשָׂר

תפסיר רס"ג

(מט) שריעה ואחודה. תכון לאלצריה. ואלגריב אלדכיל פי מא בינכם: (נ) פצנעו בני אסראיל. כמא אמר אללה מוסי ותרון כדאך צנעו: (נא) ולמא כאן פי דאית דאלך אליום. אכרג אללה בני אסראיל. מן בלד מצר עלי גיושדם: יג א) תים פלם אללה מוסי תכלימא: (ב) אקדס לי כל בכר. פאתח כל בטן מן בני אסראיל. מן אלנאס ואלבתיאם. לי הם: (ג) פקאל מוסי לאלקום. אדכרו הדיא

מט **תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם: אוריתא חדא. תהי ליציביא. ולגיריא דיתגירון ביניכון: ויעשו כל-בני ישראל כאשר עוה יהוה את-משה ואת-אהרן בן עשו: ועבדו כל בני ישראל. כמא דפקיד יי. ית משה וית אהרן בן עבדו: **ס** ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את-בני**

ישראל מארץ מצרים על-עבאתם: והוה. בכרן

יומא הדין. אפיק יי. ית בני ישראל. מארעא דמצרים על חיליהון: **פ**

לאמר: ומליל יי עם משה למימר: קדש-לי כל-בכור

פטר כל-רחם בבני ישראל באדם ובבהמה

לי הוא: אקדיש קדמי כל בוכרא. פתח כל ולדא בבני ישראל.

באנשא ובבעירא. דילי הוא: ויאמר משה אל-העם

זכור את-היום הזה אשר יצאתם ממצרים

זכור את-היום הזה אשר יצאתם ממצרים

כס"י

מט תורה אחת וגוי. להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה: **יג** פטר כל רחם. שפתח את הרחם תחלה. כמו (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון, וכן (תכליס כז ח) נפטירו בשפה, ופתחו שפתים: לי הוא. לעצמי קניות על ידי שהפיתי בכורי מצרים: **ג** זכור את היום הזה. למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום:

תפסיר רס"ג

אלוים אלדי כרגתם פיה מן מצר מן בית אלעבודייה. לאן בשדה' יד. אכרגכם אללה מן ההנא. ולא יוכל כמירא: (ד) אלוים אנתם כראגין. פי שהר אלפריד: (ה) ופמא ידכ'לך אללה. אלי בלד אלפנעאניין. ואלחתיין ואלאמורין ואלחויין ואליבוסיין. פמא אקסם לאבאיאך אן יעטיכאה. בלד יפיץ אללפן ואלעסל. פאצנע

מבית עבדים כי בחזק יד
הוציא יהוה אתכם מזה
ולא יאכל חמץ: ואמר משה
לעמא. הוּו דכירין. ית יומא הדין
דנפקתון ממצרים מבית עבודתא. ארי
בתקוף יד. אפיק יי. יתכון מפא. ולא
יתאכיל חמיע: היום אתם
יעאים בחדש האביב: יומא
דין אתון נפקין. בירחא דאביבא:
והיה כי יביאך יהוה אל-ארץ הפנעני
והחתי והאמרי והחוי והיבوسی אשר נשבע
לאבתך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש
ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה: ויהי ארי
יעלנך יי. לארע פנענאי. וחתאי ואמוראי וחואי ויבוסאי.

— כס"י —

וגוי, ובצחק הוא אומר (סס כו ג) גור בארץ הזאת וגוי, וביעקב הוא אומר (סס כו יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגוי: זבת חלב ודבש. החלב זב מן העוים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים: את העבדה הזאת. שלפסח. והלא כבר נאמר למעלה (יב כב) והיה כי תבאו אל הארץ וגוי, ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר (סס כו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, בכן רשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל, וכאן (פסוק ט) והגדת לבנך,

ד בחדש האביב. וכי לא היו יודעין באיזה חדש, אלא כף אמר להם, ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא פשר לצאת. לא חמה ולא צנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים סו ז) מוציא אסירים בכושרות. חדש שהוא פשר לצאת: כאל ארץ הפנעני וגוי. אף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שבעה גוים במשמע. שכלן בכלל פנעני הם, ואחת ממשפחות פנען היתה שלא נקרא לה שם אלא פנעני: נשבע לאבתך וגוי. באברהם הוא אומר (בראשית טו יח) ביום ההוא פרת ה' את אברם

תפסיר רס"ג

הדִּיה אֲלֻצְנֵעָה פִּי הִדִּיא
 אֲלֻשְׁהָרִ: (ו) סִבְעָה אֵימָם כָּל
 פְּטִירָא. וְאֵלִיּוֹם אֲלֻסְאֲבַע חָג
 לְלֵה: (ז) וְאֲדִיא יוֹפֵל פְּטִירָא. פִּי
 הִדִּיה אֲלֻסְבַּעָה אֲלֻאֵימָם. פְּלֵא
 יֵרֵא לֶךְ כִּמִּיר. וְלֵא מְכֻמֵּר פִּי
 גְמִיעַ תְּכִמְדִ: (ח) וְאֲכִבֵּר אֲבֻנָּה.
 פִּי דִיאֲלֶךְ אֵלִיּוֹם קֵאֵלֵא. הִדִּיא
 בְּסַבֵּב מֵא צָנַע אֲלֵלֵה לִי. פִּי
 כִירוֹגִי מִן מִצֵּר: (ט) וְלִכְפוֹן לֶךְ
 אֵיחָה עֲלֵי יָדֶךָ. וְדִכְרָא בֵּין
 עֵינִידֶךָ. לְכִי תִכּוֹן שְׂרִיעָה אֲלֵלֵה
 פִּי פֵאדֶךָ. לְאֵן בְּיַד שְׂרִידֵה.
 אֲכִרְגֶךָ אֲלֵלֵה מִן מִצֵּר:

דִּקְיִים לְאֲבָהֶתֶךָ לְמִתֵּן לְךָ. אֲרַע. עֲבָדָא
 חֶלֶב וּדְבָשׁ. וְתַפְלַח. יֵת פּוֹלְחָנָא הִדִּיא
 בִּירְחָא הִדִּין: **שִׁבְעַת יָמִים**
תֹּאכַל מִצֵּת וּבֵיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי חָג לַיהוָה: שִׁבְעָא
 יוֹמִין תִּיכּוֹל פְּטִירָא. וּבֵיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה.
 חָגָא קָדָם יִי: **מִצּוֹת יֹאכַל אֶת**
שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא-יִרְאֶה
לְךָ חֶמֶץ וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ
שָׂאֵר בְּכָל-גְּבֻלְךָ: פְּטִירָא
 יִתְאָכִיל. יֵת שִׁבְעָא יוֹמִין. וְלֵא יִתְחַוִּי

לְךָ חֶמֶעַ. וְלֵא יִתְחַוִּי לְךָ. חֶמֶיר בְּכָל תְּחֻמְךָ: **וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ**
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: וְתַחֲוִי לְבָרְךָ. בִּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימֵר. בְּדִיל
 דָּא. עֲבַד יִי לִי. בְּמִפְקֵי מִמִּצְרַיִם: **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת**
עַל-יָדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת
יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם: וַיְהִי לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ. וּלְדִכְרוֹן בֵּין עֵינֶךָ. בְּדִיל. דִּתְהִי.

— כט"י —

לך, שאֵלוֹ הֵייתָ שֵׁם לֹא הֵייתָ כְּדֵאֵי לְגֵאֵל:
 ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת. יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ
 לְאוֹת: עַל יָדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ.
 שְׂתַכְתּוֹב פְּרָשִׁיּוֹת הַלְלוֹ וְתַקְשְׂרֵם בְּרֵאשׁ
 וּבְרוּעַ: עַל יָדֶךָ. יָד שְׂמֵאל, לְפִיכָךְ יִדְכָה

בְּבִן שְׂאֵינוֹ יוֹדַע לְשֵׁאל, וְהַכְתּוֹב מִלְפָּנֶיךָ
 שְׂתַפְתַּח לוֹ אֶתְהָ בְּדַבְרֵי אַגְדָּה הַמוֹשְׁכִין אֶת
 הַלֵּב: ס בְּעֵבּוֹר זֶה. בְּעֵבּוֹר שְׂאֵקִים מִצּוֹתֵינוּ.
 כְּגוֹן פְּסַח מִצָּה וּמְרוֹר הַלְלוֹ: עָשָׂה ה' לִי.
 רְמוֹז תְּשׁוּבָה לְבִן רָשַׁע לּוֹמֵר, עָשָׂה ה' לִי וְלֹא

תפסיר רס"ג

אֹרִיתָא דִּי בְּפוּמְךָ. אַרִי בִיד

תְּקִיפָא. אִפְקֹךְ יי מְמַצְרִים:

וְשִׁמְרָתָּ אֶת-הַחֻקָּה

הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים

יְמִימָה: וְתִטֵּר. ית קִימָא הַדִּין

בְּזִמְנֵיהּ. מְזִמֵּן לְזִמֵּן: פ

וְהָיָה כִּי-יִבְאֶךָ יְהוָה

אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלֹאֲבֹתֶיךָ

וְנִתְּנָה לְךָ: וַיְהִי. אַרִי יַעֲלֶנְךָ יי לְאֶרֶע כְּנַעֲנָאִי. כְּמָא דְקִיָּים

לְךָ וְלֹאֲבֹתֶיךָ. וְיִתְּנָה לְךָ: יב וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל-פֶּטֶר-

רְחֵם לַיהוָה וְכָל-פֶּטֶר | שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר

יְהִי לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: וְתַעֲבֵר כָּל פֶּתַח וְלֶדָא קָדָם יי.

וְכָל פֶּתַח וְלֶד בְּעִירָא. דִּיהוֹן לְךָ. דְכַרִּין תְּקַדִּישׁ קָדָם יי:

— רס"י —

וכן הוא אומר (צמדנר כז ט) והעברתם את נחלתו לבתו: שֹׁגֵר בְּהֵמָה. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו. ואף שאינו נפל קרוי שֹׁגֵר, כמו (דנניס ז יג) שֹׁגֵר אֶלְפִיךָ. אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כבר פתיב כל פֶּטֶר רְחֵם. ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע בא ופרש במקום אחר (דנניס טו יט) בבקרך ובצאנך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פֶּטֶר רְחֵם, בבכור אדם הכתוב מדבר:

מלא בפרשה שניה (פסוק טז) לדרוש בה, יד שהיא כחה: י מִיָּמִים יְמִימָה. משנה לשנה: יא וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ. יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנלדים במדבר, והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקימוהו במדבר תזכו לכנס לארץ ותקימוהו שם: ג שִׁבְעֵי לְךָ. והיכן נשבע לך, (שמות ו ט) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגי: ונתנה לך. תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך פירשת אבות: יב וְהֶעֱבַרְתָּ. אין והעברת אלא לשון הפרשה,

וזלך הדקדוק: יב וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל-פֶּטֶר רְחֵם לַיְי. תיבת והעברת במארכה לא בתביר בכל ספרי תימן, וכ"ף דכל רפויה וכ"כ א"ת ז"ל:

תפסיד רס"ג

(יג) ובכר אלחמיר אפדה בשאדה. ואן לם תפדה פאקפה. וכל בכר ד'כר. מן בניך פאפדה: יד) ואדיא סאלך אבנד. ג'דא קאילא מא הדיא. פקל לה. בשדה' יד. אכ'רגנא אללה. מן מצר מן בית אלעבודייה: טו) פלמא תצעב פרעון פי אן יטלקנא. קתל אללה כל בכר פי בלד מצר.

וְכֹל-פֶטֶר חֶמֶר תִּפְדֶּה
בְּשֵׂה וְאִם-לֹא תִפְדֶּה
וְעֵרְפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם
בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה: וְכֹל בּוֹכֵר
דְּחֶמְרָא תִפְרוֹק בְּאֶמְרָא. וְאִם לֹא
תִפְרוֹק וְתִקְפִיחַ. וְכֹל בּוֹכֵר דְּאֶנְשָׁא.
בְּבִנְךְ תִּפְרוֹק: פפטיד וְהִיָּה
כִּי-יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מֶחֶר

לֵאמֹר מֶה-זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹק יָד
הוֹצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: וְהִי. אָרִי
יִשְׁאַלְנֶךָ בְּרֶךְ. מֶחֶר לְמִימַר מָא דָּא. וְתִימַר לִיחַ. בְּתִקּוּף יֵד. אֶפְקֵנָא יֵי.
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדוֹתָא: טו וְהִי כִּי-הִקְשָׁה פְרַעֲה
לְשַׁלְחָנוּ וַיַּהַרְג יְהוָה כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

— רס"י —

תפדה. חמש סלעים פדיונו קצוב במקום אחר: יד כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו, ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה וכגון (יכוסע כז) מחר יאמרו בניכם לבנינו, דבני גד ובני ראובן: מה זאת. זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר (דנניס ו כ) מה העדות והחקים והמשפטים וגוי, הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים, רשע

יג פטר חמר. ולא פטר שאר בהמה טמאה, וגורת הכתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד, שסיעו את ישראל ביציאתן ממצרים, שאין לה אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מפספם ומזהבם של מצרים: תפדה בשה. נותן שה לכהן ופטר חמור מתר בהנאה והשה חלין בנד כהן: וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו שלכהן, לפיכך יפסיד ממונו: וכל בכור אדם בבניך

זולק הדקדוק: יג בבניך תפדה. התרגום תפרוק וכן כלהו בשורק. והעד בדניאל וחטאך בצדקה פרוק: טו ויהרג יי כל בכור. אין כאן פסיק בין תיבת ה' ותיבת כל בכל ספרי תימן כי אם במהופך. ומה שנדגש הכ"ף הוא מפני היו"ד שהיא מפיך שקדמה לה:

תפסיר רס"ג

מן בכור אלנאס אלי בכור אלבהאים. לדאלך אנא דיאבח ללה. כל פאתח בטן מן בכור אלבהאים. וגמיע בכור בניי אפדיהם: טז) פתכון איה עלי ידך. ומנשורא בין עיניך. לאן בשדה יד. אכרגנא אללה מן מצר:

מבכר אדם ועד-בכור
בהמה על-פן אני זבח
ליהוה כל-פטר רחם
הזכרים וכל-בכור בני

אפדיה: והוה. פד אקשי פרעה לשלחותנא. וקטל יי כל בוכרא

בארעא דמצרים. מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעירא. על פן אנא דבח קדם יי. כל פתח ולד דכריא. וכל בוכרא דבני אפרוק: והיה לאות על-ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחוק יד הוציאנו יהוה ממצרים: ויהי לאת על ידך. ולתפלין בין עיניך. ארי בתקוף יד. אפקנא יי ממצרים: ס ס ס

קו פיסוקים סימן יהללאל

— כט"י —

ושאינו יודע לשאל והשואל דרף סתומה ומנחם חברו עם (יחזקאל כא ז) והטף אל והשואל דרף חכמה: טז ולטוטפת. תפלין, דרום, (מיכא ז ו) אל תטיפו. לשון דבור, פמו ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת. (לעיל פסוק ט) ולזכרון, שהרואה אותם טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים. קשורים בין העינים וזכור הגס וידבר בו:

חסלת פרשת בא

ברכה ראשונה שקודם ההפטרה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר בחר, בנביאים טובים. ורצה בדבריהם, הנאמרים באמת. ברוך אתה יהוה. הבוחר בתורה, במשה עבדו, ובישראל עמו. ובנביאי, האמת והצדק: (אמז)

הפטרה דכ"י אג"י הכבדת"י (בא)

בישעיה סימן י"ט

במקצת קהילות נוהגים לפתוח ההפטרה בתוספת פסוק זה:

בַּעַתְּ הַהִיא יוֹבֵל־שִׁי לַיהוָה עֲבָאוֹת עִם מְמֹשֵׁד וּמוֹרֵט וּמַעַם נוֹרָא מִן־הוּא וְהִלְאָה גּוֹי | קוֹ־קוּ וּמְבוֹסָה אֲשֶׁר בָּזְאוּ נְהָרִים אֶרְצוֹ אֶל־מְקוֹם שֵׁם־יְהוָה עֲבָאוֹת הַר־צִיּוֹן: בַּעֲדָנָא הַהִיא יִתְיַנִּיחַ בְּתַקְרַבְתָּא, לְקַדָּם יִי עֲבָאוֹת. לְעַמָּא אַנְיָסָא, וּבְזוּזָא. וְלִוְת עַמָּא, דִּיתְקַף מִבְּכִין וּלְהִלְאָה. עַמָּא אַנְיָסָא, וּבְזוּזָא. דְּבִזוּ עַמְמִיָּא, אֶרְעִיה. לְאַתְרָא, דְּאַתְקְרִי שְׁמָא דִּי עֲבָאוֹת דְּשַׁכְיַנְתִּיה, בְּטוֹרָא דְּצִיּוֹן:

מִשָּׂא מִצְרַיִם הִנֵּה יְהוָה רֹכֵב עַל־עֵב קַל וּבָא מִצְרַיִם וְנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרַיִם מִפְּנֵיו וּלְבַב מִצְרַיִם יִמָּס

בְּקִרְבּוֹ: מַטְל כָּס דְּלוֹט, לְאַשְׁקָאָה יְת מִצְרָאֵי. הָא יִי. מִתְגְּלִי בַּעֲנַן יִקְרִיָּה, לְאַתְפְּרָעָא מִן מִצְרָאֵי. וְיִתְבַרֵּן. טַעוֹת מִצְרָאֵי, מִן קְדְמוּהֵי. וְלִבָּא דְּמִצְרָאֵי, יִתְמַסִּי בַּמַּעֲיָהוֹן: בְּ וְסַכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וּנְלַחְמוּ אִישׁ־בְּאַחֵיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מִמְּלַכָּה בְּמִמְּלַכָּה: וְאַגְרֵי מִצְרָאֵי, בְּמִצְרָאֵי. וְיִגִּיחוּן קָרַב גְּבַר בְּאַחֵיהֵי, וּגְבַר בְּחַבְרֵיהֵי. קְרִי בְּקִרְיָ מַלְכוּ, בְּמַלְכוּ: גְּ וּנְבַקָּה רֹחַ־מִצְרַיִם בְּקִרְבּוֹ וְעֲצָתוֹ אֲבִלַע וְדַרְשׁוּ אֶל־הָאֱלִילִים וְאֶל־הָאֱטִים וְאֶל־הָאֲבוֹת וְאֶל־הַיְדֻעָנִים: וְתִתְמַסִּי רוּחָא דְּמִצְרָאֵי, בַּמַּעֲיָהוֹן. וְחַכְמֵיהוֹן, אֲסַלְעִים. וְיִתְבַּעוֹן מִן טַעוֹן, וּמִן חַרְשִׁין, וּמִן בְּדִין, וּמִן זְכוּרֵי: דְּ וְסַפְרֵתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּיַד אֲדָנִים קִשָּׁה וּמְלֹךְ עֹז יִמְשַׁל־בָּם נְאֻם הָאֲדוֹן יְהוָה עֲבָאוֹת: וְאַמְסַר, יְת מִצְרָאֵי. בְּיַד, רַבּוֹן קִשִּׁי. וּמְלֹךְ תְּקִיף, יִשְׁלוֹט בְּהוֹן. אֲמַר רַבּוֹן עַלְמָא, יִי עֲבָאוֹת: ה' וְנִשְׁתַּו־מִים מֵהֵימָּן וְנִהַר יַחֲרַב וְיִבֶּשׁ: וְיִצְדוֹן מִיָּא, מִיָּא. וְנִהַרְהוֹן, יַחֲרוֹב וְיִבֶּשׁ: וְהָאֲזַנִּיחוּ נְהָלוֹת דְּלָלוּ וְחָרְבוּ יֶאֱרִי

זֶלְק הַדְּקָדוּקָ: בְּ וּנְלַחְמוּ. בַּמַּאֲרַכָּה לֹא בַּתְּבִיר:

מִצּוֹר קָנָה וְסוּף קָמְלוֹ: וַיִּצְדוֹן נַהֲרוֹתָא. יִיבְשׁוֹן וַיִּחְרְבוּן, נַהֲרִיהוֹן
עֲמִיקָיָא. קְנִי וְגוּמָא, לָא יִסְקוֹן: ֶ עָרוֹת עַל-יְאוּר עַל-פִּי יְאוּר
וְכָל מִזְרַע יְאוּר יִבְשׁ גְּדָף וְאִינְנוּ: יִיבֵשׁ רַבִּיָּה דְנַהֲרָא, וַיְהִי
כְּבִיפִיָּה. וְכָל, בֵּית מִזְרַע נַהֲרִיהוֹן: יִיבֵשׁ יַחְרוּב, וְלֹא יִצְמַח: ֶ וְאֲנִי
הֲדִיגִים וְאֶבְלוּ כָּל-מִשְׁלִיכֵי בִיאוּר חֶכְהָ וּפְרִשֵׁי מְכַמְרַת
עַל-פְּנֵי-מַיִם אֲמַלְלוּ: וַיִּצְדוֹן, צִיְדֵי נוּנְיָא. וַיִּתְאַבְּלוּן. כָּל דְּהוּוּ רָמֵן
בְּנַהֲרָא, חֲפֵתָא. וּפְרָסִי מְצַדוֹן, עַל אֲפִי מַיָּא, יִצְדוֹן: ֶ וּבִשׁוּ עֲבָדֵי
פְּשָׁתִים שְׂרִיקוֹת וְאַרְגִּים חוֹרִי: וַיִּבְהַתּוּן. פְּלַחֵי כְּתָנָא, דְּסָרְקוֹן:
וּמַחֲן מַנְיָה, מְצַדוֹן: ֶ וְהָיוּ שְׁתַּתִּיָּה מְדַפְּאִים כָּל-עֲשֵׂי שְׂכָר
אֲגַמִּי-נַפְשׁ: וַיְהוֹן אֶתֶר בֵּית שְׁתֵּי מַהָא, כְּבִישֵׁין: אֶתֶר דְּהוּוּ עֲבָדִין
סְכָרָא וּכְנִשֵׁין מַיָּא, גְּבַר לְנַפְשִׁיָּה: ֶ אֲדָ-אוּלִים שְׂרִי צִעֵן חֲכַמִּי
יִעְצִי פֶרְעָה עֵצָה נְבַעְרָה אִידָ תֵּאמְרוּ אֶל-פֶּרְעָה
בֶּן-חֲכַמִּים אֲנִי בֶּן-מַלְכֵי-קַדְמָס: בְּרַם אֲטַפְּשׁוּ, רַבְרָבֵי טַאנִים.
חֲכַמִּיָּא, דְּמַלְכוּהֵי לְפֶרְעָה. מִילְךְ, דְּטָעוּ. אִיכְדִין, תִּימְרוּן לְפֶרְעָה. בְּנֵי
חֲכַמִּין אֲנַחְנָא וְאַתָּה, בַּר מַלְכִין דְּמַלְקַדְמִין: ֶ אִים אִפּוּא חֲכַמִּיָּךְ
וַיִּגִּידוּ נָא לָךְ וַיִּדְעוּ מַה-יַעֲזִיבְךָ יְהוָה עֲבָאוֹת עַל-מְצַרִים: אֵן
אֲנוּן, חֲכַמִּיָּךְ. וַיַּחְוֹן כְּעֵן, לָךְ. וַיִּדְעוּן. מָא מְלַךְ: ֶ עֲבָאוֹת, עַל מְצַרִים:
ֶ נּוֹאֲלוּ שְׂרִי צִעֵן נְשָׂאוּ שְׂרִי נָף הֲתַעוּ אֶת-מְצַרִים פְּנַת
שְׁבַטִיָּה: אֲטַפְּשׁוּ, רַבְרָבֵי טַאנִים. טָעוּ, אֲנָשׁ מַפִּיס. אֲטַעִיאוּ יָת מְצַרָאֵי,
רַבְנֵי פֶלְכָהָא: ֶ יְהוָה מָסַךְ בְּקַרְבָּה רוּחַ עוֹעִים וְהֲתַעוּ
אֶת-מְצַרִים בְּכָל-מַעֲשֵׂהוּ כְּהֲתַעוֹת שְׂכוֹר בְּקִיאוּ: ֶ. רַמָּא
בִּינִיְהוֹן, רוּחַ דְּטָעוּ. וְאַטַעִיאוּ יָת מְצַרָאֵי, בְּכָל עוֹבְדִיהוֹן. כְּמָא דְּטָעִי רוּיָא,

זלך הדקדוק: ו קמלו. הלמ"ד רפה בכל סת"י והירושלמיים:

ומדשדש בתוביה: טו ולא יהיה למצרים מעשה אשר יעשה
 ראש וזנב כפה ואגמון: ולא יהי למצראי, מלכא. דימלוך עליהון.
 ריש והגמון, שלטון ואטרון: טז ביום ההוא יהיה מצרים פנשים
 וחרד | ופחד מפני תנופת יד יהוה צבאות אשר הוא
 מניף עליו: בעדנא ההוא. יהון מצראי, חלשין פנשיא. ויועון,
 ויתברון. מן קדם, ארמות גבורתא די צבאות. דהוא, מרים עליהון:
 ז והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא כל אשר יזכיר
 אתה אליו יפחד מפני עצת יהוה צבאות אשר הוא
 יועץ עליו: ותהי. ארעא דבית יהודה למצרים, לדחלא. כל דידבר
 יתה. ליה, יזוע. מן קדם. מלכא, די צבאות. דהוא, מליך עליהון:
 ח ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות
 שפת פנען ונשבעות ליהוה צבאות עיר ההרס יאמר
 לאחת: בעדנא ההוא. יהוין חמיש קרוין, בארעא דמצרים. ממללן,
 ממלל פנענאי. ומקימן, בשמא די צבאות. קרתא בית שמש, דעתידא
 למחרב. יתאמר, היא חדא מנהון: טז ביום ההוא יהיה מזבח
 ליהוה בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה ליהוה:
 בעדנא ההוא. יהי מדבחא, מתקן קדם יי. בגו, ארעא דמצרים. וקמתא
 בסטר תחומה, קדם יי: ז והיה לאות ולעד ליהוה צבאות
 בארץ מצרים כי יצעקו אל יהוה מפני לחצים וישלח
 להם מושיע ורב והצילים: ויהי לאת ולסהיד. קדם יי צבאות,
 בארעא דמצרים. ארי יצלון קדם יי, מן קדם דחקיהון. וישלח להון, פריק
 ודין, וישויבנון: כא ונודע יהוה למצרים וידעו מצרים

זולק הדקדוק: טז מזבח. בפשטא אחת והיא מלרע: כא נדר. במארכה לא בתביר:

אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְעָבְדוּ זָבַח וּמִנְחָה וְנִדְרוֹי־נֶדֶר
 לַיהוָה וְשִׁלְמוֹ: וְתַתְּגִילי גְבוּרָתָא דַּיְי, לְאִיטְבָא לְמַצְרָאֵי. וַיִּדְעוּ
 מִצְרָאֵי. לְמַדְחַל מִן קָדָם יְי, בְּעַדְנָא הַהוּא. וַיִּפְלַחוּ בְּנִכְסַת קְדוּשִׁין,
 וּבְקַרְבָּנֵינָּהּ. וַיִּנְדְּרוּן נְדָרֵין קָדָם יְי, וַיִּשְׁלְמוּן: כָּב וְנִגְרָף יְהוָה
 אֶת־מִצְרַיִם נִגְרָף וּרְפוּא וְשָׁבוּ עַד־יְהוָה וְנִעְתָר לָהֶם
 וּרְפָאֵם: וַיִּמְחִי יְי. יְת מִצְרָאֵי, מְחָא וַיִּסְיִנוּן. וַיִּתּוּבוּן, לְפִלְחָנָא דַּיְי.
 וַיִּקְבִּיל עֲלוֹתֵהוּן, וַיִּסִּי יְתֵהוּן: כָּג בַּיּוֹם הַהוּא תִּהְיֶה מְסֻלָּה
 מִמִּצְרַיִם אֲשׁוּרָה וּבְא־אֲשׁוּר בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאֲשׁוּר
 וְעָבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־אֲשׁוּר: בְּעַדְנָא הַהוּא. תְּהִי אוֹרַח בְּבִישָׁא
 מִמִּצְרַיִם, לְאֲתוּר. וַיִּגִּיחוּן אֲתוּרָאֵי בְּמִצְרָאֵי, וּמִצְרָאֵי בְּאֲתוּרָאֵי. וַיִּפְלַחוּן
 מִצְרָאֵי, יְת אֲתוּרָאֵי: כָּד בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיה
 לְמִצְרַיִם וּלְאֲשׁוּר בְּרֻכָּה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: בְּעַדְנָא הַהוּא. יְהִי
 יִשְׂרָאֵל, תְּלִיתָאֵי. לְמִצְרָאֵי, וּלְאֲתוּרָאֵי. בְּרֻכָּא, בְּגוּה דְאַרְעָא:
 כָּה אֲשׁוּר בְּרֻכּוֹ יְהוָה עֲבָאוֹת לְאֹמֵר בְּרוּךְ עַמֵּי מִצְרַיִם
 וּמַעֲשֵׂה יְדֵי אֲשׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל: דְּבִרְכִיָּה. יְי עֲבָאוֹת,
 לְמִימַר. בְּרִיךְ עַמֵּי, דְאַפִּיקִית מִמִּצְרַיִם. דְעַל דְחָבוּ קְדָמִי, אַגְלִיתִי יְתֵהוּן
 לְאֲתוּר. וּכְדוֹ דְתַבּוֹ מִתְקַרְן עַמֵּי וְאַחַסְנָתִי, יִשְׂרָאֵל:

(גְּאֵלְנוּ יְהוָה עֲבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל:)

(פְּרַקְנָא. יְי עֲבָאוֹת, שְׁמִיָּהּ קְדִישָׁא, דִּישְׂרָאֵל:)

על דא יתברך וישתבח, שמה רבא קדישא. די לעילא, חיא וקימא. מברך הוא לעלם,
 ולעלמי עלמיא:

זולק הדקדוק: כב ובא־אשור. במארכה: